

Ositusvaateen vanhentuminen

Työryhmän mietintö

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:5

Ositusvaateen vanhentuminen

Työryhmän mietintö

Mari Kaipomäki

Oikeusministeriö Helsinki 2025

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-NC 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-254-7

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Ositusvaateen vanhentuminen Työryhmän mietintö

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:5		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Mari Kaipomäki		
Yhteisötekijä	Ositusvaateen vanhentuminen -työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	83

Tiivistelmä

Oikeusministeriön asettaman työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotukset avio-oikeuden vanhentumista koskevaksi sääntelyksi.

Työryhmä ehdottaa avio-oikeuden vanhentuvan 10 vuoden kuluttua avioerosta tai avioliiton kumoamisesta, jos puoliset eivät asiasta toisin sovi. Lisäksi työryhmä ehdottaa avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman vanhentuvan 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on luoda määräaika, jonka jälkeen puoliso voi olla varma, että entinen aviopuoliso tai hänen perillisensä eivät enää voi esittää vaatimuksia hänen omaisuuttaan kohtaan. Toisena tavoitteena on, että kuolinpesän osakkailla tai pesänselvittäjällä ei ole jatkossa tarvetta etsiä vanhaa osituskirjaa tai pyrkiä tavoittamaan vainajan entisiä aviopuolisoita, jos avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on kulunut yli 10 vuotta.

Asiasanat avio-oikeus, avioliitto, avioero, ositus (avio-oikeus), perheoikeus, vanhentuminen (oikeustiede)

ISBN PDF 978-952-400-254-7 **ISSN PDF** 2490-1172

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-254-7>

Preskription av kravet på avvitrning Arbetsgruppsbetänkande

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:5		Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Mari Kaipomäki		
Utarbetad av	Arbetsgruppen för preskription av kravet på avvitrning		
Språk	finska	Sidantal	83

Referat

En arbetsgrupp som tillsatts av justitieministeriet har haft till uppgift att bereda förslag till bestämmelser om preskription av giftorätten, när avvitrningsgrunden är äktenskapsskillnad eller en dom om upphävande av äktenskap.

Arbetsgruppen föreslår att giftorätten preskriberas tio år efter äktenskapsskillnaden eller upphävandet av äktenskapet, om makarna inte kommer överens om något annat. Arbetsgruppen föreslår dessutom att de begränsade föfoganderätter och presumtionen om samägande som avses i äktenskapslagen preskriberas tio år efter att äktenskapet har upplösts.

Syftet med de föreslagna bestämmelserna är att skapa en tidsfrist efter vilken en make kan vara säker på att den tidigare maken eller dennes arvingar inte längre kan framställa anspråk på hans eller hennes egendom. Ett annat syfte är att delägarna i dödsboet eller boutredningsmannen i fortsättningen inte ska behöva leta efter den gamla avvitrningshandlingen eller försöka nå den avlidnes tidigare makar, om det har gått mer än tio år sedan äktenskapsskillnaden eller äktenskapet upphävdes.

Nyckelord giftorätt, äktenskap, äktenskapsskillnad, avvitrning (giftorätt), familjerätt, preskription (rättsvetenskap)

ISBN PDF 978-952-400-254-7 **ISSN PDF** 2490-1172

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-254-7>

Sisältö

Oikeusministeriölle	8
1 Asian tausta ja valmistelu	11
1.1 Tausta.....	11
1.2 Valmistelu.....	11
1.3 Soveltamisala ja rajaukset.....	12
2 Nykytila ja sen arviointi	13
2.1 Avioerot, ositukset ja osituksen toimittamatta jättäminen.....	13
2.2 Ositusvaateen vanhentuminen	14
2.2.1 Nykytila.....	14
2.2.2 Nykytilan arviointi	16
2.3 Vallinnanrajoitukset	18
2.3.1 Nykytila.....	18
2.3.2 Nykytilan arviointi	19
2.4 Yhteisomistusolettama.....	21
2.4.1 Nykytila.....	21
2.4.2 Nykytilan arviointi	21
2.5 EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.....	22
2.5.1 Euroopan unioni.....	22
2.5.2 Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö	24
3 Tavoitteet	25
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	26
4.1 Keskeiset ehdotukset	26
4.1.1 Tiivistelmä	26
4.1.2 Avio-oikeuden vanhentuminen	26
4.1.3 Vallinnanrajoitusten vanhentuminen	27
4.1.4 Yhteisomistusolettaman vanhentuminen	27
4.2 Pääasialliset vaikutukset	28
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	28
4.2.1.1 Vaikutukset valtion talouteen.....	28
4.2.1.2 Vaikutukset elinkeinoelämälle	29
4.2.1.3 Vaikutukset kotitalouksille	29

4.2.2	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	30
4.2.2.1	Vaikutukset rekisteriviranomaisten toimintaan	30
4.2.2.2	Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan	31
4.2.2.3	Vaikutukset Verohallinnon toimintaan	32
4.2.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset	32
4.2.3.1	Vaikutukset kansalaisiin	32
4.2.3.2	Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen	33
4.2.3.3	Vaikutukset yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan	33
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	36
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	36
5.1.1	Avio-oikeuden vanhentumisen elementtejä	36
5.1.1.1	Vanhentumisen kohde	36
5.1.1.2	Käytetty terminologia	36
5.1.1.3	Vanhentumisajan alkaminen	37
5.1.1.4	Vanhentumisen katkaiseminen	38
5.1.1.5	Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus	41
5.1.1.6	Avio-oikeuden lopullinen vanhentumisaika	42
5.1.2	Vallinnanrajoitusten vanhentuminen	43
5.2	Työryhmän harkitsemissa kysymyksiä, joiden osalta ei ehdoteta muutoksia	44
5.2.1	Yleistä	44
5.2.2	Omaisuuksien erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaateiden vanhentuminen	44
5.2.3	Avio-oikeuden vanhentuminen kuolemaan perustuvissa osituksissa	46
5.3	Ulkomaisten lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	47
5.3.1	Yleistä	47
5.3.2	Ruotsi	48
5.3.2.1	Ositusvaateen vanhentuminen	48
5.3.2.2	Vallinnanrajoitukset	49
5.3.3	Norja	50
5.3.4	Tanska	52
6	Lausuntopalaute	53
7	Säännöskohtaiset perustelut	54
7.1	Avioliittolaki	54
7.2	Perintökaari	57
7.3	Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä	58
7.4	Laki velan vanhentumisesta	59
8	Voimaantulo	60
8.1	Yleistä	60
8.2	Avio-oikeuden vanhentuminen	60
8.3	Vallinnanrajoitusten vanhentuminen	61
8.4	Yhteisomistusolettaman vanhentuminen	61

9	Suhde muihin esityksiin	63
9.1	Esityksen riippuvuus muista esityksistä	63
9.2	Suhde talousarvioesitykseen	63
10	Suhde perustuslakiin ja säätämijärjestys	64
10.1	Avio-oikeuden vanhentuminen	64
10.2	Vallinnanrajoitusten vanhentuminen	65
10.3	Yhteisomistusolettaman vanhentuminen.....	66
11	Lakiehdotukset	67
11.1	Laki avioliittolain muuttamisesta	67
11.2	Laki perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	69
11.3	Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta.....	69
11.4	Laki velan vanhentumisesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	71
12	Lagförslag	72
12.1	Lag om ändring av äktenskapslagen	72
12.2	Lag om ändring av 18 kap. 1 § i ärvdabalken	74
12.3	Lag om ändring av lagen om vissa personregister vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.....	75
12.4	Lag om ändring av 1 § i lagen om preskription av skulder.....	76
	Liite: Rinnakkaistekstit	77
	Laki avioliittolain muuttamisesta	77
	Laki perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	80
	Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta.....	81
	Laki velan vanhentumisesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	83

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 20.5.2024 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen ositusvaateen vanhentumista koskevaksi sääntelyksi. Työryhmän toimikausi oli 27.5.–31.12.2024. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Oikeusministeriö määräsi työryhmän puheenjohtajaksi erityisasiantuntija Mari Kaipomäen oikeusministeriöstä ja kutsui sen jäseniksi lainsäädäntöneuvos Salla Silvolan oikeusministeriöstä, asianajaja Olof Rehnin Suomen Asianajajaliitosta, laamanni Marja Virtasen Etelä-Savon käräjäoikeudesta, asessori Hanna Laasosen Helsingin hovioikeudesta, lakiasianjohtaja Kati Malisen (sittemmin Hannikaisen) Veronmaksajain keskusliitosta, johtaja Ari Torkkelin Digi- ja väestötietovirastosta, erityisasiantuntija Esa-Pekka Saaren valtiovarainministeriöstä ja vanhemman yliopistonlehtori Tapani Lohen Helsingin yliopistosta. Työryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi kutsuttiin johtava asiantuntija Kari Niemi Maanmittauslaitokselta ja johtava veroasiantuntija Kalle Isotalo Verohallinnosta.

Oikeusministeriö tarkensi työryhmän asettamispäätöstä 11.11.2024 siten, että siitä poistettiin työryhmän velvollisuus valmistella pykäläehdotukset omaisuuden erotelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaatimusten vanhentumista koskevaksi sääntelyksi. Lisäksi työryhmän toimeksiantoa tarkennettiin siten, että valmisteltavaa avio-oikeuden vanhentumissääntelyä ei uloteta sellaisiin osituksiin, joissa ositusperusteena on puolison kuolema.

Työryhmä on kokoontunut yhdeksän kertaa.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti valmistellut ehdotuksen avio-oikeuden vanhentumista koskevaksi sääntelyksi. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että vanhentumissääntely ulotetaan myös avioliittolain sisältämiin vallinnanrajoituksiin ja yhteisomistusolettamaan. Ehdotuksen tavoitteena on, että purkautuneella avio-liitolla ei lähtökohtaisesti olisi varallisuus oikeudellisia vaikutuksia enää 10 vuotta sen purkautumisen jälkeen.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa mietintönsä kunnioittavasti oikeusministeriölle.

Helsingissä 27. päivänä tammikuuta 2025

Mari Kaipomäki

Salla Silvola

Marja Virtanen

Kati Hannikainen

Esa-Pekka Saari

Olof Rehn

Hanna Laasonen

Ari Torkkel

Tapani Lohi

Hallituksen esitys eduskunnalle avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (ositusvaateen vanhentuminen)

Esityksen pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi avioliittolakia, perintökaarta, eräistä Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä annettua lakia ja velan vanhentumisesta annettua lakia.

Avioliittolakiin tehtävillä muutoksilla säädettäisiin avio-oikeuden, vallinnanrajoitusten ja avioliittolain yhteisomistusolettaman vanhentumisesta sekä avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta. Perintökaareen tehtävä muutos kuolinpesän osakkaita koskevaan pykälään tekisi näkyväksi sen, että entinen puoliso ei ole kuolinpesän osakas, jos avio-oikeus on vanhentunut. Eräistä Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä annettuun lakiin ehdotetuilla muutoksilla perustettaisiin uusi avio-oikeusasoiden rekisteri, johon tallennettaisiin tiedot avio-oikeuden vanhentumista koskevista sopimuksista. Velan vanhentumisesta annettuun lakiin ehdotetulla muutoksella täsmennettäisiin, että lakia ei sovelleta ehdotettuun avio-oikeuden vanhentumiseen.

Ehdotus liittyy pääministeri Orpon hallitusohjelmassa olevaan kirjaukseen avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumista koskevasta lainsäädännöstä.

Ehdotetut muutokset ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin 6 kuukauden kuluessa siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Avoliittolaissa (234/1929, jäljempänä myös AL) on säännös siitä, milloin oikeus vaatia avio-oikeuden alaisen omaisuuden osittamista (ositusvaade) alkaa, mutta ei siitä, milloin se päättyy. Lakia velan vanhentumisesta (728/2003, VanhL) ei sovelleta ositusvaateen vanhentumiseen, sillä ositusvaateessa ei ole kyse tilanteesta, jossa puolisoitten välille olisi jo muodostunut velkasuhde, vaan vasta oikeudesta vaatia sellaisen perhevarallisuusosoikeudellisen toimituksen suorittamista, jonka tuloksena velkasuhde saattaa syntyä.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan sisältyy kirjaus, jonka mukaan hallituskauden kuluessa säädetään avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumisesta (s. 189).

Asiasta on tehty lisäksi eduskunnalle vuonna 2016 toimenpidealoite TPA 31/2016 vp (edustaja Leena Meri ym.), jossa on toivottu hallituksen ryhtyvän pikaisesti toimiin vanhentumisajan säätämiseksi ositukselle ja omaisuuden erottelulle. Toimenpidealoitteen allekirjoitti 66 kansanedustajaa.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö järjesti lokakuussa 2023 kuulemistilaisuuden, johon kutsuttiin eri intressitahoja ja tutkijoita keskustelemaan aiheesta ministeriössä luonnosteltujen ehdotusten pohjalta. Tilaisuuteen osallistui oikeusministeriön edustajien lisäksi yhteensä 15 osallistujaa eri viranomaisista, järjestöistä sekä yliopistoista. Tammi-kuussa 2024 oikeusministeriö julkaisi ehdotusten ja niistä käydyn keskustelun pohjalta ositusvaateen vanhentumista koskevan arviomuiston, joka oli lausunto-kierroksella tammi-maaliskuussa 2024. Oikeusministeriö vastaanotti 23 lausuntoa, joista julkaistiin lausuntotiivistelmä toukokuussa 2024.

Oikeusministeriö asetti 20.5.2024 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen avioliittolain mukaisen ositusvaateen vanhentumista koskevaksi sääntelyksi. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi oli 27.5.–31.12.2024.

Oikeusministeriö tarkensi työryhmän asettamispäätöstä 11.11.2024 siten, että siitä poistettiin työryhmän velvollisuus valmistella pykäläehdotukset omaisuuden erotelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaatimusten vanhentumista koskevaksi sääntelyksi. Lisäksi työryhmän toimeksiantoa tarkennettiin siten, että valmisteltavaa avio-oikeuden vanhentumissääntelyä ei uloteta sellaisiin osituksiin, joissa ositusperusteena on puolison kuolema.

1.3 Soveltamisala ja rajaukset

Mietinnössä esitetään uutta avio-oikeuteen, avioliittolain mukaisiin vallinnanrajoituksiin ja yhteisomistusolettamaan kohdistuvaa vanhentumissääntelyä. Muutoksia ehdotetaan pääasiassa avioliittolakiin, ja muutokset kohdistuvat siten pääasiassa entisiin aviopuolisoihin, joiden avioliitto on purkautunut.

Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 8 §:n 2 momentin mukaan rekisteröidyn parisuhteen purkautumisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton purkautumisella, jollei toisin säädetä. Siten esityksen sisältämät ehdotukset kohdistuvat myös puolisoihin, joiden rekisteröity parisuhde on purkautunut.

Esitetyillä muutoksilla ei sen sijaan ole vaikutusta entisten avoparien välisiin varallisuussuhteisiin. Avoliiton purkautumisen oikeusvaikutuksista säädetään avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011), johon ei mietinnössä esitetä muutoksia.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Avioerot, ositukset ja osituksen toimittamatta jättäminen

Vuonna 2023 solmittiin 20 693 avioliittoa, mikä oli toiseksi matalin uusien avioliittojen määrä yli 100 vuoteen. Myös avioerojen määrä on ollut viime vuosina laskusuuntainen. Vuonna 2023 avioero vahvistettiin 11 475 parille.¹ Avioeron jälkeen puoliset tavallisesti toimittavat omaisuuden osituksen tai, jos avio-oikeutta ei ole, omaisuuden erottelun. Jos aviopuolisot eivät pääse yksimielisyyteen osituksesta avioeroa koskevassa asiassa, heidän on mahdollista hakea pesänjakajan määräämistä käräjäoikeudelta osituksen tai omaisuuden erottelun toimittamista varten. Tällaisia pesänjakajamääräyksiä haettiin eri käräjäoikeuksilta tuomioistuinlaitoksen vuositilastojen mukaan yhteensä 329 tapauksessa vuonna 2023.²

Näistä tiedoista voidaan päätellä, että valtaosassa tapauksia avioeron jälkeinen ositus toimitetaan sopimusosituksena parin kesken tai oikeudellista asiantuntija-apua käyttäen ilman tuomioistuimen määräämää pesänjakajaa. Koska tavanmukaiseen avioero-ositukseen ei liity viranomaisasiointia tai osituskirjan rekisteröintiä koskevaa velvollisuutta, tilastotietoja näistä osituksista on vaikeaa, ellei mahdotonta saada. Osituskirja voidaan kuitenkin rekisteröidä Digi- ja väestötietoviranomaisen tai Ahvenanmaan valtionviraston ylläpitämään avioehtoasioiden rekisteriin, jos puolisoilla on tapauskohtaisesti tarve suojautua toisen puolison velkojia vastaan esimerkiksi konkurssin tai ulosoton uhatessa. Osituskirjan rekisteröintejä tehtiin 269 kappaletta vuonna 2023.³

Suomessa ei ole tutkittu sitä, kuinka usein puoliset jättävät osituksen toimittamatta avioeron jälkeen. Ruotsissa vuonna 2011 ilmestyneen tutkimuksen mukaan avioero-ositus jätetään tekemättä noin 18 prosentissa tapauksista. Tutkimuksen mukaan ositus tehdään lisäksi yleensä ajallisesti lähellä eroa: lähes 75 prosenttia

1 Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2023. ISSN=1797-6413. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu 20.11.2024). Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/clmypo9zn9n8h0cuta7046aml>.

2 Tuomioistuinlaitoksen vuositilastot, <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tilastoja.html> (viitattu 20.11.2024).

3 Maistraattirekisterien avoin tieto, www.dvv.fi/mare (viitattu 20.11.2024).

tarkasteltuna vuotena eronneista pareista oli toimittanut osituksen alle vuoden kuluessa avioerosta.⁴ Aarnio, Kangas ja Rabinä ovat arvioineet, että tilanne Suomessa ei todennäköisesti ole olennaisesti toinen kuin Ruotsissa.⁵

Mahdollisia syitä osituksen toimittamatta jättämiselle tai sen toimittamisen lykäämiselle on useita. Ensinnäkin puoliset voivat jättää osituksen toimittamatta, jos puolisoilla ei ole mainittavaa varallisuutta eikä siten ositusintressiä. Puolisot saattavat myös jakaa yhteisen omaisuutensa tasan ilman muodollista osituksen toimittamista tai osituskirjaa. Osituksen toimittamatta jättämisen taustalla saattaa olla myös avioliiton lyhyt kesto. Ositus saattaa jäädä toimittamatta, jos puoliset mieltävät, että heillä ei ole lyhytkestoisen avioliiton aikana ehtinyt syntyä avio- tai mitään muutaakaan oikeutta toistensa omaisuuteen. Puolisot saattavat myös tietoisesti lykätä osituksen toimittamista esimerkiksi odottamaan lasten täysi-ikäistymistä.⁶ Toimittamatta jäänyt ositus saattaa kuitenkin aiheuttaa myöhemmin merkittäviä ongelmia, kun puoliset haluavat myydä tai lahjoittaa omaisuuttaan tai puolison jäämistö tulee jaettavaksi. Osituksen toimittaminen pian avioliiton purkautumisen jälkeen suojaa puolisoita ja heidän perillisiään monilta tulevaisuuden ongelmatilanteilta.

2.2 Ositusvaateen vanhentuminen

2.2.1 Nykytila

Aviopuolisoiden omaisuuden osituksesta säädetään avioliittolain IV osassa. Sääntelyä sovelletaan sekä silloin, kun avioliitto purkautuu avioeron tai avioliiton kumoamisen vuoksi, että silloin, kun avioliitto purkautuu toisen puolison kuoleman johdosta. AL 85 §:n mukaan "[k]un avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia on vireillä taikka kun avioliitto on purkautunut, omaisuuden ositus on toimitettava, jos puoliso tai kuolleen puolison perillinen sitä vaatii". Pykälän 2 momentin mukaan, jos kummallakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, omaisuuden osituksen sijasta on toimitettava ainoastaan puolisoitten omaisuuden erottelu. Lain 98 §:n mukaan ositus on toimitettava siinä järjestyksessä, kuin perinnönjaosta

4 Margareta Brattström, Bodelning mellan makar – verklighetens betydelse för framtidens regelutformning? Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 1/2011, s. 56–98, 83 ja 86–89.

5 Aulis Aarnio – Urpo Kangas – Timo Rabinä, Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. Alma Talent 2020, s. 32.

6 Aulis Aarnio – Urpo Kangas, Perhevarallisuus oikeus. Talentum 2010, s. 164–165 ja Rauni Viertola, Osituksen toimittamatta jättäminen ja ositusvaateen lakkaaminen, maisteritutkielma, Helsingin yliopisto 2017, s. 25–27.

on säädetty, noudattamalla sen ohessa, mitä avioliittolain IV osan 2 luvussa säädetään. Ositus voidaan toimittaa joko sopimusosituksena puolisoiden keskinäisen sopimuksen perusteella tai toimitusosituksena, jota varten tulee hakea pesänjakajan määräystä tuomioistuimelta.

Jos ositusta ei ole toimitettu eikä avio-oikeutta ole suljettu pois avioehdolla, perittävän entinen puoliso on tämän kuolinpesän osakas (PK 18:1). Kuolinpesän osakkaana entinen puoliso osallistuu muiden osakkaiden kanssa kuolinpesän päätöksentekoon ja yhteishallintoon PK 18 luvun mukaisesti. Kuolinpesän osakkaat hallitsevat pesää yhdessä, ja kaikkien osakkaiden on oltava pesässä edustettuina riippumatta siitä, kuinka suureen osaan jäämistöstä osakas on oikeutettu.

Avioliittolaissa säädetään edellä kuvatusti siitä, milloin puolisoiden oikeus ositukseen alkaa, mutta ei siitä, milloin se päättyy. Ositusvaade ei lähtökohtaisesti vanhene. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2001:56 katsonut, että kysymykset siitä, oliko ositus jo lopullisesti toimitettu tai oliko ositusvaade menetetty ajan kulumisen ja passiivisuuden perusteella, olivat riidanalaisia ja kuuluivat pesänjakajan ratkaistaviksi. Suomessa ei ole korkeimman oikeuden kannanottoa siitä, mitä arviointikriteereitä pesänjakajan tulisi ratkaisua tehdessään soveltaa. Helsingin hovioikeus on kuitenkin ratkaisussaan HelHO 2020:662 todennut, että ositusvaateen menettäminen voi olla mahdollista painavilla perusteilla ajan kulumisen ja passiivisuuden vuoksi. Hovioikeus on samassa ratkaisussa todennut lisäksi, että painavien perusteiden arvioinnissa on muun ohella otettava huomioon avioliiton purkautumisesta kulunut aika, ositusvaatimuksen esittämisen viivästymisen syyt, ositettavaksi vaadittavan omaisuuden laatu ja olosuhteet kokonaisuudessaan.

Edellä kuvatut Suomen ylemmissä tuomioistuinasteissa ratkaistut tapaukset ovat perustuneet tilanteeseen, jossa arvioitavana on ollut avioliiton purkautuminen avioeron vuoksi. Suomen ylimmissä tuomioistuimissa ei ole ollut arvioitavana tapausta, jossa ositusvaateen menettämistä ajan kulumisen ja passiivisuuden vuoksi olisi nimenomaisesti arvioitu puolison kuolemaan perustuvan osituksen yhteydessä. Ylempien tuomioistuinten ratkaisukäytännössä ei myöskään ole arvioitu, tulisivatko vastaavat arviointikriteerit sovellettaviksi myös omaisuuden erottelun yhteydessä.

Käytännössä ositusvaateen menettämistä koskevat kysymykset nousevat esiin tuomioistuimen määräämän pesänjakajan tekemää toimitusositusta koskevan moitekanteen käsittelyn yhteydessä. Jos pesänjakajan tekemää ositusta ei moitita, pesänjakajan tekemä ratkaisu jää pysyväksi. Koska pesänjakajien tekemät ositukset eivät ole tuomioistuinratkaisujen tavoin julkisia, toimitusositusten yhteydessä

tehdyt pesänjakajien ratkaisut eivät useinkaan tule julkisen tarkastelun kohteeksi ja on todennäköistä, että niiden sisältö saattaa vaihdella oikeudellisesti epäselvässä tilanteessa.

Myös suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että oikeus vaatia ositusta ei lähtökohtaisesti vanhene. Oikeudesta ositusvaatimuksen esittämiseen voi kuitenkin luopua joko aktiivisten tai konkludenttien toimenpiteiden johdosta. Oikeus ositusvaatimuksen esittämiseen voidaan katsoa myös ajan myötä menetetyksi passiivisuuden perusteella. Välimäki on hahmotellut sisällöllisiä kriteereitä sille, millä edellytyksillä ositusvaade voitaisiin katsoa menetetyksi. Välimäen mukaan merkityksellisiä seikkoja ovat: 1) ositusperusteen syntymisestä kulunut aika, 2) passiivisuudelle mahdollisesti esitettävät perusteet, 3) osapuolelle syntynyt perusteltu ja oikeutettu odotus siitä, että vallitseva oikeustila on pysyvä, sekä 4) kiperissä tilanteissa kokonaisharkinta ja vaikutukset kummankin osapuolen asemaan.⁷ Aarnio, Kangas ja Viertola ovat pitäneet ositusvaateen vanhentumista koskevaa erillisääntelyä toivottavana.⁸ Vuonna 2005 toteutetun kyselyaineiston perusteella myös valtaosa pesänjakajina toimivista lakimiehistä on pitänyt toivottavana, että ositusvaateen vanhentumisesta tai ositusoikeuden menettämisestä kirjattaisiin lakiin nimenomainen säännös. Ositusvaateen vanhentumista koskevaksi määräajaksi on kyselyn mukaan ehdotettu esimerkiksi 5 tai 10 vuotta.⁹

2.2.2 Nykytilan arviointi

Vanhentumissääntelyn puuttuminen luo epäselvän oikeustilan, jossa ennen osituksen toimittamista kumpikaan puolisoista ei voi varmuudella tietää, onko toisella puolisoilla avio-oikeuden nojalla oikeus johonkin osaan hänen omaisuuttaan. Oikeustilan epäselvyyden vuoksi puoliset eivät voi olla täysin varmoja, onko heillä vielä vuosia avioliiton päättymisen jälkeen oikeus saada ositus toimitetuksi, vai onko oikeus ositukseen menetetty ajan kulumisen ja passiivisuuden perusteella. Lisäksi ositusvaateen vanhentumiseen liittyvä epäselvyys heikentää myös oikeusvarmuutta siitä, että passiivisena pysynyt entinen puoliso ei vuosikymmeniä avioliiton purkautumisen jälkeen voi tulla esittämään vaatimuksia avio-oikeuden perusteella.

7 Pertti Välimäki, Pesänjakaja. Alma Insights 2021, s. 142–152.

8 Aarnio – Kangas 2010, s. 1009 ja Viertola 2017, s. 84.

9 Henriikka Rosti – Marjukka Litmala, Aviovarallisuusjärjestelmä lakimiesten näkökulmasta. Avioliittolain varallisuussäännösten toimivuuden tarkastelua II. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2007, s. 69–70.

Toimittamattomat ositukset aiheuttavat ongelmia erityisesti kuolinpesissä. Nykyisestä PK 18:1 §:n sääntelystä johtuu, että jos ositusta ei ole tehty, entinen puoliso on kuolinpesän osakas riippumatta avioliiton purkautumisesta kuluneesta ajasta tai osituksen toimittamatta jättämisen syystä. Laaja kuolinpesän osakspiiri on omiaan jäykistämään pesän yhteishallintoa. Mitä useamman henkilön suostumus tiettyyn oikeustoimeen tai toimenpiteeseen tarvitaan, sitä hitaammin pesänselvitys etenee ja sitä vaikeampi on saada aikaan selvityksen kannalta tärkeitä oikeustoimia. Pahimmassa tapauksessa entinen puoliso vastustaa täysin perusteetta pesänselvityksen kannalta tarpeellisia toimia. Entiselle puolisolle saatetaan joutua määräämään pesänselvitystä varten edunvalvoja, vaikka mitään todellista eturistiriitaa hänen ja perillisten kesken ei vallitsisikaan. Tällöin osittamaton ensin kuolleen puolison jäämistö muuttuu kokonaisuudessaan edunvalvonnassa olevan entisen puolison osakasaseman vuoksi holhoustoimiviranomaisen valvonnan alaiseksi, ellei ositusta toimita pesänjakaja (HolhTL 34 § 1 mom 9 k).¹⁰

Entinen puoliso luetaan lähtökohtaisesti kuolinpesän osakkaaksi myös tilanteissa, joissa ositus saattaa olla tehty, mutta osituskirjaa ei löydy. Kuolinpesän muiden osakkaiden tulee tällöin etsiä vuosien takainen entinen puoliso tai hänen oikeudenomistajansa, jotta osituksen toimittaminen saadaan todennettua tai ositus toimitettua niin, että entinen puoliso voidaan määrittää ulos kuolinpesän osakspiiristä. Tilanne aiheuttaa paitsi oikeudellista epävarmuutta myös ylimääräisiä hallinnollisia selvittelykustannuksia. Viivästys ja kustannukset voivat olla merkittäviä, jos selvitetävänä on useita peräkkäisiä avioliittoja, omaisuuden ja omistussuhteiden sekoitumista, sijaan tulleen omaisuuden selvittelyä ja omaisuuden arvon muutosten arviointia.

Edellä kuvatuista syistä työryhmä arvioi, että osituksessa esitettäviä vaateita koskeva vanhentumissääntely on perusteltu ja tarpeellinen. Lisäksi on syytä säätää määräajasta, jonka jälkeen entinen puoliso ei ole kuolinpesän osakas, vaikka ositusta ei olisi toimitettu.

10 Pertti Välimäki, Edunvalvontaoikeus. Alma Insights 2013, s. 116–119.

2.3 Vallinnanrajoitukset

2.3.1 Nykytila

Lainsäädännössämme on rajoitettu puolison oikeutta määrätä koko perheen kannalta tärkeästä omaisuudesta, kuten yhteisenä kotina käytettävästä asunnosta. Asiasta on säädetty AL 38 ja 39 §:ssä, joiden pääsisältö on, että omistajapuoliso tarvitsee tietyn oman omaisuutensa luovuttamiseen tai siirtämiseen toisen puolison suostumuksen. AL 40 §:n mukaan tuomioistuin voi hakemuksesta antaa luvan oikeustoimeen, jos puoliso on kieltäytynyt antamasta suostumustaan taikka jos suostumusta ei ole muusta syystä saatu hankituksi.

Käytännössä tärkein vallinnanrajoitusten kohde on puolisoitten asunto. Vallinnanrajoitusten alaista on kiinteä ja irtain omaisuus, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina (AL 38 §). Tämä voi viitata esimerkiksi kiinteistöön, sen määräosaan tai määräalaan, toisen maalla olevaan rakennukseen tai maapohjan käyttöoikeuteen. Vallinnanrajoitukset ulottuvat myös osakeyhtiön osakkeisiin ja vuokraoikeuteen sekä irtaimeen omaisuuteen, joka kuuluu puolisoitten yhteisesti käytettävään asuntoirtoimistoon (AL 39 §). Tarkoitus on siis ollut tarjota mahdollisimman kattavaa suojaa asumismuodosta riippumatta.¹¹ Jotta asunto voisi olla vallinnanrajoitusten alaista, sen täytyy olla tarkoitettu puolisoitten yhteiseksi kodiksi. Normaalisti puolisoilla on kulloinkin vain yksi yhteisen kodin kriteerit täyttävä asunto, mutta poikkeustapauksissa tällaisia asuntoja saattaa olla useita (esim. KKO 2017:13).

Voimassa olevassa lainsäädännössä vallinnanrajoituksia ei ole kytketty avio-oikeuteen. Perheen yhteisenä kotina käytetty asunto tai irtain omaisuus ei siten jää vallinnanrajoitusten ulkopuolelle, vaikka se olisi avio-oikeudesta vapaata omaisuutta. Poikkeuksena ovat ennen 1.1.1988 solmitut avioliitot, joissa vallinnanrajoitukset koskevat ainoastaan avio-oikeuden alaista omaisuutta (KKO 1991:143).

Avioliittolaissa ei säädetä kattavasti sitä, kuinka pitkään vallinnanrajoitukset ovat voimassa. Vallinnanrajoitusten kestoja määrittävässä AL 86.3 §:ssä todetaan, että kunnes ositus on toimitettu, puolisoilla avioliiton purkautuessa ollut omaisuus pysyy edelleen hänen vallittavanaan niin kuin avioliitto vielä jatkuisi. Oikeuskirjallisuudessa yleisesti hyväksytty tulkinta on, että vallinnanrajoitukset päättyvät avioerolanteissa sopimusosituksen solmimisen tai toimitusosituksen lainvoimaiseksi

11 Tapani Lohi, Aviovarallisuus-oikeus. Alma Talent 2023, s. 214.

tulemisen myötä.¹² Vallinnanrajoitukset jatkuvat avioeron jälkeen silloinkin, kun puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen. Lohen tulkinnan mukaan AL 86.3 §:ssä säädetty soveltuu näin ollen myös omaisuuden erotteluun.¹³ Vallinnanrajoitukset ovat siten voimassa siihen saakka, kunnes ositus tai osituksen sijaan tehtävä omaisuuden erottelu on toimitettu.

Jos avioliitto purkautuu puolison kuoleman johdosta, vallinnanrajoitusten kesto riippuu siitä, onko kyse ensin kuolleen puolison vai lesken omaisuuden vallinnasta. Puolison kuolema lakkauttaa hänen omaisuuttaan koskevat avioliittolain mukaiset vallinnanrajoitukset (AL 86.1 §). Leski ei siis voi vedota vallinnanrajoituksiin, vaan häntä suojaavat mahdollinen osakasasema sekä PK 3:1a ja PK 12 luvun säännökset. Lesken omaisuuden osalta vallinnanrajoitukset sen sijaan jatkuvat kuoleman jälkeen osituksen lainvoimaiseksi tulemiseen saakka (AL 86.2 §). Jos leski siis tahtoo ennen osituksen valmistumista tehdä jonkin AL 38 tai 39 §:ssä tarkoitetun oikeustoimen, kuten myydä omistamansa yhteisenä kotina käytetyn asunnon, hän tarvitsee siihen perillisten suostumuksen. Suostumus vaaditaan kaikilta ensiksi kuolleen puolison perillisiltä.¹⁴

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että vallinnanrajoitussäätely palvelee kolmea eri tarkoitusta. Ensinnäkin sillä pyritään suojaamaan elämisen ja asumisen kannalta tärkeän omaisuuden hallintaa ja käyttöä niin, että omistava puoliso ei pääsisi yksin tekemään koko perheen kannalta vahingollisia oikeustoimia. Toiseksi vallinnanrajoitusten tarkoituksena on suojata puolison ositusintressiä, ja kolmanneksi niillä on puolisoitten yhteistoiminnallisuutta tukeva tehtävä.¹⁵

2.3.2 Nykytilan arviointi

Vallinnanrajoitussäätelyllä on tärkeä tehtävä puolisoitten ja perheen yhteisten etujen suojaajana. Lainsäädännössämme omaksuttu ratkaisu, jossa vallinnanrajoitukset päättyvät ainoastaan omaisuuden osituksen tai erottelun toimittamiseen, aiheuttaa kuitenkin haasteita tilanteessa, jossa merkittävä osa avioliiton purkautumisen

12 Urpo Kangas, *Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet*. Alma Talent 2023, s. 427, Viertola 2017, s. 32–33, ja Lohi 2023, s. 226–227.

13 Lohi 2023, s. 224.

14 Lohi 2023, s. 228–9.

15 *Ibid.*, s. 210–212.

jälkeisistä osituksista jää tekemättä. Tällöin vallinnanrajoitukset päättyvät vasta molempien puolisoiden menehdyttyä riippumatta siitä, onko vallinnanrajoituksille ollut todellisuudessa enää vuosiin minkäänlaista tarvetta.

Vallinnanrajoitusten tehtävänä on suojata entistä puolisoa sekä perhettä, suojata vähävaraisemman puolison ositusintressiä ja tukea puolisoiden yhteistoimintaa. Voidaan perustellusti todeta, että vuosia tai vuosikymmeniä avioliiton purkautumisen jälkeen ei puolisoiden välillä useimmiten tosiasiallisesti enää ole sellaista yhteistä perhe-elämää ja yhteistoimintaa, jota vallinnanrajoituksilla on tarkoitus suojata. Samoin jos osituksen toimittaminen on merkittävästi viivästynyt eikä sitä ole haettu toimitettavaksi toimitusosituksena, ajan kulumisen ja osapuolten passiivisuus ovat sinällään merkkejä siitä, että vallinnanrajoitusten tarjoaman suojelun tarvetta ei enää ole.

Avioliittolain vallinnanrajoituksia koskeva sääntely on lisäksi nähty kiinteistökirjaamismenettelyssä usein ongelmalliseksi ja arkielämälle vieraaksi, sillä nykyisin pariskunnat omistavat kiinteistöt tavallisesti yhdessä. Myös niissä tilanteissa, joissa omaisuus on vain toisen puolison nimissä, asuntolaina on usein yhteinen, minkä vuoksi varallisuussuhteiden selvittäminen tosiasiallisesti edellyttää osituksen toimitamista. Tilanteet, joissa vähävaraisemmat puoliset tarvitsevat vallinnanrajoitusten tarjoamaa suojaa, ovat nyky-yhteiskunnassa melko harvinaisia.

Avioliittolain vallinnanrajoitukset jatkuvat osituksen toimittamiseen saakka riippumatta siitä, missä entiset puoliset asuvat avioliiton purkautumisen jälkeen. Sääntely ei työryhmän kokemuksen mukaan ole kovin yleisesti tunnettu ja aiheuttaa usein hankalia tilanteita kiinteistöjen myynti- ja kirjaamistilanteissa, joissa entisen puolison suostumuksen vaatimus tulee luovutuksen osapuolille yllätyksenä. Nykyisin ei ole myöskään harvinaista, että samaa kiinteistöä on käytetty yhteisenä kotina useamman, kiinteistöltä aikoinaan jo pois muuttaneen entisen aviopuolison kanssa, jolloin suostumukset kiinteistön myyntiin saatetaan tarvita usealta entiseltä puolisolta.

Edellä kuvatuista syistä työryhmä ehdottaa sääntelyä avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten lakkaamiseksi määräajan kuluttua.

2.4 Yhteisomistusolettama

2.4.1 Nykytila

AL 89 §:ssä on irtaimen, tyypillisimmin asuntoirtaimistoon kuuluvan, esineen omistusta koskeva säännös sen varalta, että jonkin esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, kumman puolison omaisuuteen se kuuluu. Tällöin sovelletaan yhteisomistusolettamaa (myös ”tasaosusolettamaa”¹⁶): puolisoitten katsotaan saaneen kyseisen esineen ”yhteisesti yhtäläisin oikeuksin”.¹⁷ Yhteisomistusolettama on esineoikeudellinen lähtökohta eli presumptio. Puolisoiden oletetaan muun näytön puuttuessa omistavan irtaimen esineen yhtä suurin osuuksin. Yhteisomistusolettaman kumoamiseen ei tavallisesti riitä vain se, että puoliso voi esimerkiksi ostoskuitin esittämällä osoittaa toimineensa yksin esinettä hankkiessaan, vaan keskeistä on puolisoitten tarkoitus esineen hankintahetkellä. Yhteisomistusolettaman soveltamisen johdosta tavanomainen koti-irtain usein määrittyy yhteiseksi omaisuudeksi.¹⁸ Yhteisomistusolettaman soveltamista ei ole ajallisesti laissa rajattu eikä tällaista rajausta ole ehdotettu myöskään oikeuskirjallisuudessa.

Mainittu 89 § on avioliittolain omaisuuden ositusta koskevassa IV osassa, eikä sitä ole muutettu lain voimaantulon (1929) jälkeen. Säännöksen sanamuoto ”omaisuutta eroteltaessa” ja pykälän sijainti lain omaisuuden ositusta koskevassa luvussa kertovat, että säännös on tarkoitettu ohjeeksi osituksen ja omaisuuden erottelun toimittamiseksi avioliiton purkaututtua. Säännös on siis ositusta koskeva.¹⁹

2.4.2 Nykytilan arviointi

Avioliittolain yhteisomistusolettama on tarkoitettu avioliiton purkautumisen jälkeisessä osituksessa ja omaisuuden erottelussa käytettäväksi lähtökohdaksi. Käytännössä avioliittolain yhteisomistusolettaman vaikutukset kuitenkin ulottuvat myös ositus- tai erottelutoimituksen ulkopuolelle, ja se aiheuttaa käytännön ongelmia vielä vuosia avioliiton päättymisen jälkeen.

16 Tuulikki Mikkola, Yhteisomistus. Alma Insights 2017, s. 139.

17 Lohi 2023, s. 32.

18 Aarnio – Kangas 2010, s. 110.

19 Eva Gottberg, Aviopuolisoiden välisen taloudellisen suhteen sääntelystä, s. 35–54 teoksessa Lars Björne – Martti Kairinen – Jarmo Tuomisto – Vesa Annola (toim.), Sopimus, vastuu, velvoite. Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 1947–21/11–2007, Turun yliopisto 2007, s. 38.

Kun omaisuutta on vähän, puoliset saattavat avioliiton purkamisen jälkeen jättää osituksen toimittamatta ja vain jakaa yhteisen omaisuutensa tasan ilman muodollista osituksen toimittamista tai osituskirjaa. Puolisoille on tällaisissa tapauksissa usein hyvin selvää, että se, jonka hallussa esine on, tosiasiallisesti myös on sen omistaja. Myöhemmin kuolinpesän osakkaat ja mahdollinen pesänselvittäjä saattavat kuitenkin yhteisomistusolettaman johdosta joutua etsimään vanhoja osituskirjoja ja selvittämään entisten puolisoitten omaisuuksia sekä omistussuhteita. Yhteisomistusolettamasta johtuu, että huolelliset kuolinpesän osakkaat eivät voi pelkän esineen hallinnan perusteella olettaa, että puolison hallussa oleva entisen avioliiton aikana hankittu (arvo)esine todella on vain kyseisen puolison omaisuutta. Asian todentamiseen tarvitaan ositus- tai erottelukirja, entisen puolison tai tämän oikeudenomistajien ilmoitus, ettei vaateita ole, tahi todistelua, joka näyttää toteen puolisoitten yhteisen tarkoituksen hankintahetkellä. Periaatteen soveltaminen pitkittää pesänselvitysprosessia ja aiheuttaa ylimääräisiä hallinnollisia selvittelykustannuksia.

Käytännössä ei siis liene haasteita siinä, että puoliset eivät pääosin itse tietäisi, mikä heidän tarkoituksensa esineiden omistamisen suhteen on ollut, vaikka ositusta ei koskaan olisi virallisesti toimitettukaan. Ei liene kovin yleistä, että puolisoitten häälahjaksi saama arvotaulu jää avioeron jälkeen toisen puolison haltuun 12 vuodeksi, minkä jälkeen toinen puoliso alkaa osoittaa vaateita arvotaulua kohtaan. Puoliset voivat joka tapauksessa ratkaista mahdolliset erimielisyytensä toimittamalla omaisuuden osituksen tai erottelun joko keskenään tai tuomioistuimen määräämän pesänjakajan taikka muun oikeudellisen asiantuntijan avustuksella. Puolisoitten oikeus saada omaisuudet eroteltua ja yhteisomistus purettua ei raukea ajan kulumisen myötä.

Edellä kuvatuista syistä työryhmä esittää sääntelyä avioliittolain yhteisomistusolettaman lakkaamiseksi määräjän kuluttua.

2.5 EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

2.5.1 Euroopan unioni

Euroopan unionilla ei ole toimivaltaa antaa säännöksiä aineellisen perheoikeuden sisällöstä, mutta sillä on toimivalta antaa säännöksiä jäsenvaltioiden rajat ylittävistä perheoikeudellisista asioista. Vuonna 2019 annettiin kaksi kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevaa neuvoston asetusta: (EU) 2016/1103 tiiviimmän

yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa, jäljempänä *aviovarallisuusasetus*, ja (EU) 2016/1104 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla rekisteröityjen parisuhteiden varallisuus-oikeudellisia vaikutuksia koskevissa asioissa, jäljempänä *parisuhdevarallisuusasetus*. Asetukset syntyivät niin kutsutun tiiviimmän yhteistyön tuloksena, joten niiden yhtenäisyys ei koske koko EU:n aluetta. Asetuksissa säännellään kansainvälisen yksityisoikeuden piiriin kuuluvia kysymyksiä, joita syntyy, kun avioliitolla tai rekisteröidyllä parisuhteella on jokin liittymä yhtä useampaan valtioon. Näihin kuuluvat kysymykset siitä, minkä valtion lakia avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen varallisuussuhteisiin on sovellettava, minkä valtion tuomioistuimilla on toimivalta ratkaista näihin suhteisiin liittyviä riitoja, ja kysymykset jäsenvaltiossa tehtyjen tällaisten ratkaisujen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta muissa jäsenvaltioissa. Asetusten piiriin kuuluvat myös kysymykset siitä, miten puolisoiden omaisuus avioliiton tai rekisteröiden parisuhteen päätyttyä jaetaan.

Asetukset ovat olleet voimassa yli viisi vuotta, mutta ne soveltuvat edelleen vain pieneen osaan kansainvälisiä aviovarallisuus-oikeudellisia kysymyksiä. Tämä johtuu asetusten lainvalintanormien ajallisesta soveltamisalasta, jonka mukaan sovellettava laki määräytyy asetusten pohjalta vain, jos puoliset ovat avioituneet, rekisteröineet parisuhteensa tai valinneet aviovarallisuussuhteisiinsa sovellettavan lain 29.1.2019 tai sen jälkeen. Muut avioliitot ja rekisteröidyt parisuhteet, joita vielä pitkään on enemmistö, eivät lainvalintanormien osalta kuulu asetusten ajalliseen soveltamisalaan, joten kukin jäsenvaltio soveltaa niiden varallisuussuhteisiin omien lainvalintanormiensa mukaan määräytyvää lakia.

Kansainvälisiä perintökysymyksiä koskevat säännökset ovat puolestaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta, jäljempänä *perintöasetuksessa*, jota sovelletaan 17.8.2015 tai sen jälkeen kuolleiden henkilöiden perimyksen. Perintöasetus sisältää säännökset siitä, minkä maan lakia kansainväliseen perintöasiaan sovelletaan ja minkä jäsenmaan tuomioistuin on toimivaltainen perintöasiassa. Asetus sisältää myös säännökset perintöä koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta EU-maissa. Perintöasetus ei kuitenkaan vaikuta siihen, miten perittävän kuolinpesän osakkaat määritellään tai millainen entinen puolison rooli kuolinpesässä on kansallisen lain mukaan.

2.5.2 Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö

Suomella on aviovarallisuusosoikeuden alaan kuuluvia valtiosopimuksia muiden Pohjoismaiden kanssa. Tällainen on esimerkiksi Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 6.2.1931 tehty avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälisyksitysoikeudellisia määräyksiä sisältävä sopimus (SopS 20/1931, jäljempänä *pohjoismainen avioliittokonventio*), joka sisältää avio-puolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevia määräyksiä. Pohjoismaisessa avioliittokonventiossa on sovittu myös osituksen toimittamista koskevista toimivaltakysymyksistä pohjoismaisissa tilanteissa. Osituksen aineellisiin kysymyksiin, kuten avio-oikeuden voimassaoloon, sovelletaan kuitenkin aina kansallista lainsäädäntöä.

Pohjoismaat ovat solmineet myös perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskevan sopimuksen (SopS 21/1935, jäljempänä *pohjoismainen perintösopimus*), jota sovelletaan perintöä ja testamenttia koskeviin asioihin tilanteissa, joissa perittäväällä on vahva liittymä Pohjolaan ja joissa Eurooppalainen perintöasetus ei sovellu. Eurooppalaisen perintöasetuksen tavoin pohjoismainen perintösopimus ei ota kantaa kansallisesti tehtyihin kuolinpesän osakspiiriä tai entisen puolison asemaa koskeviin ratkaisuihin.

3 Tavoitteet

Esityksen yhtenä tavoitteena on selkeyttää oikeustilaa säätämällä avioliitosta juontuville varallisuus oikeudellisille oikeuksille selvät vanhentumisajat. Sääntelyn tavoitteena on luoda määräaika, jonka jälkeen puoliso voi olla varma, että entinen aviopuoliso tai hänen perillisensä eivät enää voi esittää vaatimuksia hänen omaisuuttaan kohtaan.

Esityksen toisena tavoitteena on helpottaa osituksen toimittamatta jättämisestä johtuvien hankalien perintöoikeudellisten tilanteiden selvittämistä. Ehdotetulla sääntelyllä pyritään siihen, että kuolinpesän osakkailla tai pesänselvittäjällä ei ole jatkossa tarvetta etsiä vanhaa osituskirjaa tai pyrkiä tavoittamaan vainajan entisiä aviopuolisoita, jos avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on yli 10 vuotta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Tiivistelmä

Ehdotuksen tarkoituksena on, että kun avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on kulunut yli 10 vuotta, entisellä avioliitolla ei enää olisi merkittäviä varallisuus-oikeudellisia vaikutuksia, jos puoliset eivät ole sopineet asiasta toisin. Edellä todettu ehdotetaan toteuttavaksi siten, että säädetään avio-oikeuden, avioliittolain mukais-ten vallinnanrajoitusten sekä avioliittolain sisältämän yhteisomistusolettaman vanhentumisesta.

4.1.2 Avio-oikeuden vanhentuminen

Avio-oikeuden ehdotetaan vanhentuvan 10 vuoden kuluttua lainvoiman saaneen avioliiton purkamista koskevan päätöksen antopäivästä. Vanhentuminen koski avioeroon päätyneitä sekä kumottuja avioliittoja. Puolisolla säilyisi ajan kulu- misesta huolimatta oikeus hakea tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen tai omaisuuden erottelun toimittamiseksi, mutta puoliso ei enää voisi määräjän umpeuduttua vaatia toiselta puolisolta tasinkosuoritusta avio-oikeuden nojalla.

Ehdotuksen mukaan avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista hakemalla tuomioistuimesta pesänjakajaa omaisuuden osituksen toimittamiseksi. Jos haettu toimitusositusv kuitenkin raukeaa, 10 vuoden määräaika jatkaa kulumista siitä het- kestä, johon se menettelyä haettaessa jäi.

Puolisoiden ehdotetaan voivan sopia muusta kuin lain mukaisesta avio-oikeuden 10 vuoden vanhentumisajasta. Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopi- mus tulee tehdä kirjallisesti ja sen tulee olla kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistama. Sopimuksen voimaantulo edellyttää sen rekisteröintiä Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon.

Ehdotettu avio-oikeuden vanhentuminen johtaa myös siihen, että entinen puoliso ei 10 vuoden määräajan umpeuduttua ole puolison kuolinpesän osakas, jos avio- oikeuden vanhentumista ei ole katkaistu tai siitä ei ole sovittu toisin.

4.1.3 Vallinnanrajoitusten vanhentuminen

Avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten ehdotetaan lakkaavan viimeistään 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta. Ehdotettu 10 vuoden määräaika alkaa kulua siitä päivästä, jolloin lainvoimainen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu tai jolloin avioliitto on purkautunut puolison kuoleman johdosta. Kun määräaika on kulunut, puolison ei tarvitse enää pyytää entisen puolisonsa suostumusta luovuttaakseen tai siirtääkseen omaa omaisuuttaan, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina tai kuuluu yhteisesti käytettävään asuntoirtoimistoon.

4.1.4 Yhteisomistusolettaman vanhentuminen

Ehdotuksen mukaan avioliittolain yhteisomistusolettamaa ei enää sovellettaisi, jos avioliiton purkautumisesta on kulunut yli 10 vuotta. Mainitun 10 vuoden määräajan päätyttyä aviopuolisoiden omistussuhteiden ja -osuuksien määrittämiseksi sovellettaisiin yleisiä varallisuus oikeudellisia säännöksiä niin, että säännökset eivät enää eroaisi niistä, joita sovelletaan muihin, toisilleen vieraampiin henkilöihin.

Yhteisomistusolettaman soveltamisesta luopuminen tarjoaisi kolmannelle osapuolelle vilpittömän mielen suojaa, kun avioliiton purkautumisesta on kulunut yli 10 vuotta. Kolmas osapuoli voisi luottaa esineen hallintaan perustuvaan olettamaan vastaavalla tavalla kuin varallisuus oikeudessa yleensä riippumatta siitä, onko ositus tai omaisuuden erottelu toimitettu puolisoiden välillä.

Ehdotettu yhteisomistusolettaman vanhentuminen ei vaikuta irtainten esineiden todellisiin omistussuhteisiin. Esineen omistusoikeus ei siirry puolisolta toiselle ajan kulumisen seurauksena. Jos perinnönjaon tai muun omaisuuteen kohdistuvan oikeustoimen jälkeen myöhemmin selviäisi, että todellisuudessa entinen puoliso omistaa osan tai kaiken luovutetusta omaisuudesta, tilanteeseen sovellettaisiin tavalliseen tapaan AL 58 §:n puolisoiden välisiä järjestelyjä koskevia ja kauppa-kaaren yleisiä varallisuus oikeudellisia säännöksiä.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

4.2.1.1 Vaikutukset valtion talouteen

Esityksen vaikutukset valtion talouteen ovat kokonaisuutena vähäiset ja kohdistuvat pääasiassa kirjaamisviranomaisena toimivaan Maanmittauslaitokseen ja rekisteriviranomaisena toimiviin Digi- ja väestötietovirastoon ja Ahvenanmaan valtionvirastoon. Vähäisiä vaikutuksia kohdistuu myös tuomioistuimiin ja Verohallintoon. Esityksessä ehdotetaan uutta tehtävää Digi- ja väestötietovirastolle sekä Ahvenanmaan valtionvirastolle, mutta ehdotettu avio-oikeuden sopimuksen rekisteröinti toisaalla vähentää Maanmittauslaitoksen ja kotitalouksien työtä. Kokonaisuutena arvioiden esityksen katsotaan vähentävän viranomaiskustannuksia.

Esityksessä ehdotetaan, että Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto alkavat uutena tehtävänä rekisteröidä avio-oikeuden vanhentumista koskevia sopimuksia. Digi- ja väestötietovirastolta saadun alustavan arvion mukaan tehtävästä aiheutuu noin 80 – 120 000 euron rekisterin perustamista koskeva kertakustannus vuonna 2025. Digi- ja väestötietovirastolta saadun tiedon mukaan rekisterin perustamisen kustannukset voisivat olla merkittävästi matalammat, jos se toteutettaisiin osana lähivuosina tehtävää järjestelmän kokonaisuudistusta. Tämä olisi mahdollista joko viivästyttämällä lain voimaantuloa tai porrastamalla lain voimaantuloa niin, että avio-oikeuden vanhentumista koskevia sopimuksia ei olisi mahdollista rekisteröidä heti lakien tultua voimaan.

Lisäksi rekisteröinnistä arvioidaan aiheutuvan noin 5 000 euron vuosittainen kustannus, josta suuri osa pystytään kattamaan asiakasmaksuin. Ehdotettujen muutosten ei ole arvioitu edellyttävän lisähenkilöresursseja Digi- ja väestötietovirastossa.

Toisaalta esityksen avioliittolakiin ehdotetut muutokset vähentävät Digi- ja väestötietoviraston ja Ahvenanmaan valtionviraston holhustoimessa tehtävää hallinnollista työtä. Ehdotuksen keskeinen tarkoitus on helpottaa kuolinpesissä ratkaistavien hankalien aviovarallisuusosoikeudellisten tilanteiden selvittämistä. Edunvalvojan on osallistuttava päämiehensä puolesta kuolinpesän hoitoon. Kuolinpesän hoidon helpottaminen vähentää siten myös holhousviranomaisen työtä.

Esityksessä ehdotettu vallinnanrajoitusten vanhentuminen säästää myös Maanmittauslaitoksen resursseja. Jatkossa Maanmittauslaitoksen ei tarvitsisi 10 vuotta avioliiton purkautumisen jälkeen pyytää selvitystä osituksen toimittamisesta tai entisen puolison antamasta luvasta yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön luovutukseen, mikä vähentää viranomaisessa tehtävää hallinnollista työtä. Samoin esityksen

ehdotukset siitä, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee rekisteröidä ja avio-oikeuden vanhentumisen katkaiseminen onnistuu ainoastaan hakemalla pesänjakajaa tuomioistuimelta, vähentävät Maanmittauslaitoksen hallinnollisia kustannuksia. Maanmittauslaitos voisi ehdotusten toteutuessa nykyistä huomattavasti yksinkertaisemmin selvittää, onko entinen puoliso kuolinpesän osakas ja vaaditaanko siten myös hänen suostumustaan kuolinpesän omistaman kiinteistön luovutukseen. Työmäärän vähentymisen tarkkaa määrää ja siitä johtuvaa säästöä on vaikea arvioida.

Ehdotettujen muutosten ei ole todettu aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta tai muita huomioitavia kuluja tuomioistuimissa tai Verohallinnossa.

Kokonaisuutena arvioidaan, että vaikka esityksen sisältämien ehdotusten toteuttamisesta aiheutuisi Digi- ja väestötietovirastolle 80–120 000 euron kertaluontoisen kustannuksen vuonna 2025 ja noin 5 000 euron vuosittaiset kustannukset vuodesta 2026 alkaen, niin esitys vähentäisi jatkossa viranomaisissa tehtävän hallinnollisen työn siinä määrin, että kokonaisuutena arvioiden esityksellä on valtion talouden menoja vähentävä vaikutus.

4.2.1.2 Vaikutukset elinkeinoelämälle

Ehdotuksella ei ole juurikaan vaikutuksia elinkeinoelämälle. Ehdotuksesta aiheutuva uuden rekisterin perustaminen työllistäisi vuonna 2025 yksityisiä järjestelmätoimittajia, jotka toteuttavat Digi- ja väestötietovirastolle suunnitellun uuden avio-oikeusasioiden rekisterin.

Ehdotuksella on joiltain osin vaikutuksia asianajotoimistojen ja muiden aviovarallisuusalan ammattilaisten toimintaan. Ehdotuksen keskeinen tarkoitus on helpottaa kuolinpesissä ratkaistavien hankalien aviovarallisuus oikeudellisten tilanteiden selvittämistä. Esitys siis helpottaa pesänselvittäjänä toimivien henkilöiden työtä. Lisäksi uusi avio-oikeutta koskeva vanhentumisaika ja siihen liittyvä avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus aiheuttanevat jonkin verran neuvontaan ja sopimusten laatimiseen liittyviä työtehtäviä.

4.2.1.3 Vaikutukset kotitalouksille

Ehdotuksella helpotetaan kuolinpesiin liittyvien hankalien varallisuus oikeudellisten ongelmien selvittämistä ja vähennetään siten kotitalouksille kuolinpesän selvittämisestä aiheutuvia kustannuksia. Ehdotuksen mukaan kuolinpesän osakkaiden ei jatkossa tarvitse pyrkiä tavoittamaan vainajan entistä puolisoa, jos avio-oikeus on vanhentunut, riippumatta siitä, onko osituksen toimittamisesta näyttöä vai ei.

Lisäksi vallinnanrajoitusten vanhentumista koskeva ehdotus johtaisi siihen, ettei perheen yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön tai asunnon myyntiin enää tarvittaisi entisen puolison tai tämän kuolinpesän lupaa, kun avioliiton purkautumisesta on yli 10 vuotta, vaikka ositusta ei olisi toimitettu. Ehdotus vähentäisi siten kotitalouksille kiinteistöjen myynnistä ja luovutuksesta aiheutuvia kustannuksia. Ehdotuksen euro-määräisiä säästöjä kotitalouksille on kuitenkin vaikea arvioida.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

4.2.2.1 Vaikutukset rekisteriviranomaisten toimintaan

Esityksessä ehdotettu vallinnanrajoitusten vanhentuminen viimeistään 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta selkeyttää oikeustilaa ja helpottaa kirjaamisviranomaisen työtä. Esityksen ehdotus määräajasta, jonka jälkeen kiinteistön tai asunnon kirjaaminen ei enää poikkeuksetta vaadi entisen puolison hyväksyntää, vähentää kirjaamisviranomaisen tarvetta kuulla hakijan entistä puolisoa.

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista vain hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Samoin ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on rekisteröitävä Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon. Ehdotuksilla on kirjaamisviranomaisen työtä sujuvoittava vaikutus, sillä jos pesänjakajaa ei ole haettu eikä avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta ei ole rekisteröity, Maanmittauslaitos voi luottaa siihen, että avio-oikeus on vanhentunut 10 vuotta avioeron jälkeen. Työmäärän vähentymisen tarkkaa määrää on vaikea arvioida.

Esityksessä ehdotetaan, että entinen puoliso ei lähtökohtaisesti ole vainajan kuolinpesän osakas, jos avio-oikeus on vanhentunut. Ehdotettu muutos vähentää kirjaamisviranomaisen tarvetta selvittää, onko ositus tehty ja vähentää siten viranomaisen hallinnollista taakkaa.

Ehdotuksen mukaan yksi avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen muotovaatimuksista on, että sopimus on rekisteröitävä Digi- ja väestötietovirastoon tai Ahvenanmaan valtionvirastoon. Voidaan arvioida, että avio-oikeuden vanhentumista koskevia sopimuksia rekisteröitäneen joitakin kymmeniä vuosittain. Ei ole oletettavissa, että sopimuksia rekisteröitäisiin erityisen vilkkaasti heti lain tullessa voimaan. Jonkinlainen piikki sopimusten rekisteröinnissä voidaan nähdä vuoden 2030 lopussa, jolloin avio-oikeuden vanhentuminen yli kymmenen vuotta vanhojen avioerojen osalta tulee ajankohtaiseksi, mutta tällöinkin rekisteröintien määrien oletetaan pysyvän maltillisina. Avio-oikeuden vanhentumista koskevien sopimusten

oletetun vähäisen määrän vuoksi sopimusten rekisteröintiä varten ei todennäköisesti rakenneta mahdollisuutta automaattiseen päätöksentekoon, vaan sopimukset rekisteröitäneen manuaalisesti.

Avioliittoa ja perhesuhteita koskeva sääntely kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 7 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaalla avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen rekisteröintiviranomaisena toimii ehdotuksen mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto. Edellä esitetyt muutokset aiheuttaisivat kustannuksia ja työtä Ahvenanmaan valtionvirastossa vastaavalla tavalla kuin Digi- ja väestötietovirastossa. Tapausmäärät ovat kuitenkin Ahvenanmaan valtionvirastossa merkittävästi Digi- ja väestötietoviraston tapausmääriä pienemmät, joten vaikutus olisi vastaavasti pienempi.

Ehdotuksen mukaan uutta avio-oikeusasioiden rekisteriä käytettäisiin Digi- ja väestötietoviraston ELSA-asiankäsittelyjärjestelmällä, joka ei työryhmän tietojen mukaan ole Ahvenanmaalla käytössä. Koska rekisteröitävien sopimusten määrä Ahvenanmaalla on todennäköisesti hyvin pieni, uuden rekisterin perustaminen vain Ahvenanmaalla rekisteröitäviä sopimuksia varten aiheuttaisi merkittäviä kustannuksia sopimusten määrään nähden. Kahden eri rekisterin malli myös vesittäisi osaltaan hankkeen tavoitteita, sillä ollakseen täysin varma avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen olemassaolosta henkilön pitäisi tiedustella asiaa kahdesta eri rekisteristä, mikä veisi turhaan resursseja sekä viranomaisilta että kansalaisilta. Näistä syistä saattaisi olla perusteltua, että Digi- ja väestötietovirasto olisi ainoa sopimuksia rekisteröivä viranomainen ainakin siihen saakka, että Ahvenanmaan valtionvirastolla ja Digi- ja väestötietovirastolla on käytössä asiankäsittelyjärjestelmät, joilla ne voivat tarkastella ja muokata samassa rekisterissä olevia tietoja.

4.2.2.2 Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voisi katkaista hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Voidaan kuitenkin arvioida, ettei pesänjakajan määräämistä koskevien hakemusten määrä juurikaan kasvaisi esityksen johdosta. Vanhentumisen katkaisemista koskevat tiedustelut saattavat kuitenkin jonkin verran työllistää käräjäoikeuksia siinä vaiheessa, kun avio-oikeuden vanhentumista koskevat asiat tulevat ajankohtaisiksi, eli ehdotuksen mukaan viiden vuoden kuluttua lain voimaantulosta (kts. luku 8).

Valitustuomioistuimiin tai hallintotuomioistuimiin ehdotuksella ei ole merkittävää vaikutusta.

4.2.2.3 Vaikutukset Verohallinnon toimintaan

Verolainsäädäntöön ei esitetä muutoksia, vaan avio-oikeuden vanhentumista olisi arvioitava nykyisten verotusta koskevien säännösten valossa. Tämä merkitsee sitä, että avio-oikeuden vanhentumisen merkitystä tulee arvioida vastaavalla tavalla kuten muunkin avio-oikeuden ulkopuolisen varallisuuden kohdalla.

Ehdotus avio-oikeuden vanhentumisesta 10 vuotta avioeroon päätyneiden tai tuomiolla kumottujen avioliittojen jälkeen helpottaa jonkin verran myös Verohallinnon työtä. Verotuskäytännössä tunnistetut tilanteet ovat liittyneet lähinnä siviilioikeudellisestikin ongelmallisiin asetelmiin, joissa pitkän erilliselämän jälkeen nousee esimerkiksi entisen puolison kuoltua kysymyksiä siitä, onko entisillä puolisoilla joitakin oikeuksia toistensa omaisuuteen. Tämä voi tällöin vaikeuttaa esimerkiksi perintöverotukseen annettavia selvityksiä ja esimerkiksi nostaa kysymyksiä siitä, pitäisikö jollekulle yksityishenkilölle mahdollisesti luovuttaa jotakin tietoa etujen ja oikeuksien toteuttamiseksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) nojalla.

Selvä avio-oikeuden vanhentumiselle säädetty määräaika on omiaan yksinkertaistamaan veroviranomaisen asioiden käsittelyä ja vähentämään harkintaan vaadittavaa työmäärää. Hallinnollisen tehokkuuden kannalta on tärkeää, että vanhentumissääntely ulotetaan myös ennen lakien voimaantuloa voimaan tulleisiin avioeroihin, ja ehdotettu avio-oikeuden vanhentuminen aikaisintaan viiden vuoden kuluttua lakien voimaantulosta ehkäisee rinnakkaisten järjestelmien ylläpitämisen tarvetta ja siihen liittyvää hallinnollista taakkaa.

Avio-oikeudellisen sääntelyn muutos edellyttää jossain määrin Verohallinnon ohjeiden päivittämistä niissä verolajeissa, joissa avio-oikeudella tai sen puuttumisella on vaikutus veroseuraamuksiin, sekä mahdollisesti vähäiseksi katsottavia tietojärjestelmien muutoksia. Koska ensimmäiset vanhentumiset tapahtuvat vasta useamman vuoden kuluttua, olisi muutokseen valmistautumiseen käytössä riittävästi aikaa.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.3.1 Vaikutukset kansalaisiin

Avioliittolakiin ehdotetuilla muutoksilla vahvistetaan jo purkautuneessa avioliitossa olleiden entisten puolisojen omaisuuden suojaa. Tarkoituksena on muutoksilla luoda selvä määräaika, jonka jälkeen henkilö voi olla varma, että entisellä puolisoilla tai hänen perillisillään ei voi olla vaateita henkilön omaisuutta kohtaan.

Kansalaisille ehdotetuista muutoksista aiheutuvat hyödyt kohdistuvat entisten puolisojen ohella erityisesti kuolinpesän osakkaina oleville henkilöille. Ehdotuksen entinen puoliso ei ole kuolinpesän osakas, jos avio-oikeus on vanhentunut. Ehdotuksen tarkoituksena on helpottaa kuolinpesän selvittämistä ja pesän yhteishallintoa. Kuolinpesän osakkaiden ei enää tarvitse etsiä puolisojen välillä aikoinaan tehtyä osituskirjaa tai toimittaa ositusta puolisojen välillä, jos avioerosta on yli kymmenen vuotta ja puoliset eivät ole sopineet avio-oikeuden vanhentumisesta toisin. Ehdotus helpottaa kuolinpesän selvittämistä ja säästää pesän osakkailta aikaa ja vaivaa.

Ehdotettu vallinnanrajoitusten vanhentuminen helpottaa kansalaisten asiointia kirjaamisviranomaisen kanssa. Ehdotuksen mukaan kansalainen ei enää tarvitse entisen aviopuolisonsa tai tämän perillisten lupaa yhteisenä kotina käytetyn asunnon tai kiinteistön myymiseen, jos avioliiton purkautumisesta on yli 10 vuotta, vaikka ositusta ei olisi toimitettu.

4.2.3.2 Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen

Ehdotetut avio-oikeuden, vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman vanhentumista koskevat säännökset ovat sukupuolineutraaleja ja koskevat sekä avioliitossa että rekisteröidyssä parisuhteessa eläneitä puolisoita. Entiset puoliset voivat olla mitä sukupuolta tahansa tai kuulua seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. On kuitenkin huomattava, että selvitysten mukaan avio-oikeuden nojalla puolisonsa omaisuutta osituksessa saavat yleisemmin naiset²⁰, vaikka on myös mahdollista, että vaimo on osituksessa tasingonsuoritusvelvollinen. Tästä johtuen ehdotetulla sääntelyllä saattaa olla eniten kielteistä vaikutusta avioliitossa olleiden naisten tilanteeseen avioliiton purkaututtua.

4.2.3.3 Vaikutukset yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan

Esityksessä ehdotetaan perustettavan uusi avio-oikeusasioiden rekisteri, jonka rekisterinpitovastuu on Digi- ja väestötietovirastolla. Rekisteriin ehdotetaan tallennettavan tiedot avio-oikeuden vanhentumista koskevista sopimuksista. Rekisteriin tallennettavissa tiedoissa on kyse henkilötiedoista, joiden käsittelyyn sovelletaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojasetus).

20 Henriikka Rosti – Marjukka Litmala, Avioehtosopimukset ja osituksen moitteet. Avioliittolain varallisuussäännösten toimivuuden tarkastelua I. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006, s. 85–86 ja 90.

Henkilötietojen käsittely tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla edellyttää, että käsittelylle on jokin tietosuoja-asetuksen tarkoittama oikeusperuste. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tietojen käsittelyn on arvioitu perustuvan yleisen tietosuoja-asetuksen 1 kohdan c alakohtaan, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattamiseksi. Yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaan käsittelyn perustasta on tässä tapauksessa säädettävä laissa, jossa määritellään myös käsittelyn tarkoitus. Sääntely voi koskea muun muassa käsittelyn lainmukaisuutta koskevia edellytyksiä, käsiteltävien tietojen tyyppiä, tietojen luovutusta, käyttötarkoitussidonnaisuutta ja käsitteilytoimia koskevia säännöksiä. Tällaisen erityissääntelyn on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeassa suhteessa sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden.

Tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan henkilötietoja tulee kerätä vain tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteen sopimattomalla tavalla. Henkilötietojen keräämiselle tulee siten olla perusteltu tarve. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavien henkilötietojen tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi, mikä määriteltäisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan edellyttämällä tavalla. Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain 2 §:ssä.

Avio-oikeusrekisteriin sisältyvien perhesuhteita koskevien tietojen osalta on huomattava, että kyse voi olla yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisesti erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelystä. Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan sellaisten henkilötietojen käsittely, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus tai ammattiliiton jäsenyys sekä geneettisten tai biometrinen tietojen käsittely henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten tai terveyttä koskevien tietojen taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista koskevien tietojen käsittely on kiellettyä. Erityisten henkilötietoryhmien käsittelykieltoa ei kuitenkaan sovelleta, jos sovelletaan jotain yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan mukaista poikkeusperustetta.

Euroopan unionin tuomioistuin on ratkaisussa C-184/20 (OT v Vyriausioji tarnybinės etikos komisija) katsonut, että sidonnaisuusilmoituksen tekijän avio- tai avopuolisoa taikka kumppania koskevasta nimitiedoista voi ilmetä epäsuorasti henkilön seksuaalinen suuntautuminen. Tuomioistuin katsoi, että tietoa oli pidettävä 9 artiklan mukaisena erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvana tietona, kun tiedosta saattoi tehdä päätelmiä henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta.

Avio-oikeusrekisteriin sisältyvien perhesuhteita koskevien tietojen käsittely on arvioitu perustuvan yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohtaan, jonka mukaan käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on määritellyt 9 artiklan mukaiset erityiset henkilötietoryhmät valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisiksi tiedoiksi. Arkaluonteisten tietojen käsittelyyn on katsottu liittyvän henkilön perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta merkittäviä riskejä, minkä vuoksi niitä on suojeltava erityisen tarkasti. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt arkaluonteisten tietojen osalta, tietosuojasääntelyn sallimissa puitteissa, lakitasoista sääntelyä. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään ja sääntely on oltava tietosuojasetuksen mahdollistamissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa (PeVL 65/2018 vp, s. 45; PeVL 15/2018 vp, s. 40).

Perhe-elämää koskevat tiedot ovat myös viranomaisten toiminnasta annetun lain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan mukaan salassa.

Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa olevan yleisen edun mukainen ja oikeasuhtainen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden siten kuin tietosuojasetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetään. Sääntelyssä on otettu huomioon myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettu lainsäädäntö ja Suomen perustuslaki.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Avio-oikeuden vanhentumisen elementtejä

5.1.1.1 Vanhentumisen kohde

Nimestään ja hallitusohjelmakirjauksen sanavalinnasta huolimatta työryhmä katsoo, että vanhentumissäätelyn ei ole syytä kohdistua puolison oikeuteen vaatia ositusta. Avioliittolain mukaiseen ositukseen kuuluu tasingon määrittämisen lisäksi myös omaisuuksien erottelu ja yhteisen omaisuuden jakaminen sekä velkojen järjestely. Osituksen viimeksi mainittujen tarkoitusten vuoksi ositus tulee voida saattaa vireille, vaikka oikeus saada toisen omaisuutta osituksessa olisi vanhentunut, sillä yleiset siviilioikeudelliset keinot omaisuuksien erottelemiseksi ja yhteisen omaisuuden jakamiseksi ovat epätarkoituksenmukaisia ositusmenettelyyn verrattuna silloin, kun toimitus koskee puolisoitten varallisuuden muodostamaa omaisuusmassaa.²¹ Näin ollen työryhmä esittää, että vanhentumissäätely kohdistuu avio-oikeuden toteuttamiseen osituksessa.

5.1.1.2 Käytetty terminologia

Työryhmän arvion mukaan vanhentumissäätelyn tulee kohdistua puolison velvollisuuden luovuttua osituksessa omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle. Käytännössä tämä tarkoittaa tasingonmaksuvelvollisuuden vanhentumista. Vaikka "tasinko" on yksi aviovarallisuus-oikeuden perustavanlaatuisia käsitteitä, avioliittolaki ei tunne "tasinkoa", vaan laissa puhutaan avio-oikeudesta ja sen nojalla saatavasta omaisuudesta. Sen vuoksi esityksessä käytetään termiä "avio-oikeuden vanhentuminen", vaikka valmistelussa harkittu nimitys "tasinko-oikeuden vanhentuminen" voisi joiltain osin olla tarkempi kuvaus ehdotetun sääntelyn sisällöstä.

21 Kts. luku 5.2.2.

5.1.1.3 Vanhentumisajan alkaminen

Esityksessä ehdotetaan, että avioeroon ja avioliiton kumoamiseen perustuvissa osituksissa avio-oikeuden, vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman vanhentuminen alkaa lainvoimaisen avioerotuomion tai avioliiton kumoamista koskevan tuomion päätöspäivämäärästä. Valmistelussa tarkasteltiin myös muita vaihtoehtoja vanhentumisen käynnistymishetkeksi.

Oikeuskäytännössä ositusvaateen menettämistä koskevan ajanjakson laskemisessa on tehty vain yleisiä viittauksia ajankohtaan, jolloin avioliitto on purkautunut. AL 85 §:n mukaan ositusperuste syntyy, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva asia tulee vireille tai kun avioliitto on purkautunut, eli käytännössä kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva hakemus on pantu vireille tai kun toinen puoliso kuolee. Jos avio-oikeuden vanhentumista koskeva ajankohta laskettaisiin ositusperusteen syntymisajankohdasta, vanhentumisajan alkamisajankohta olisi etenkin kolmannelle osapuolelle, esimerkiksi kirjaamisviranomaiselle, vaikea todeta, sillä avioerohakemuksen tai avioliiton kumoamista koskevan hakemuksen vireilletulon ajankohtaa koskeva tieto ei ole saatavissa suoraan väestötietojärjestelmästä.

Väestötietojärjestelmään merkitään avioeron päivämääräksi avioerotuomion päätöspäivämäärä. Lainvoimaisuuspäivämäärää sen sijaan ei merkitä rekisteriin. Ennen avioeroa koskevan tiedon tallentumista väestötietojärjestelmään odotetaan kuitenkin, että päätös on tullut lainvoimaiseksi. Väestötietojärjestelmästä on nähtävissä siis ainoastaan lainvoimaiset avioeroa ja avioliiton kumoamista koskevat päätökset.

Suomessa avioero tulee lainvoimaiseksi seitsemän päivää avioerotuomion antamisen jälkeen, jos kumpikaan osapuoli ei ole ilmoittanut ratkaisuun tyytymättömyyttä. Muutoksenhaku avioerotuomioon johtaa kuitenkin vain erittäin harvoin valittajan tavoittelemaan lopputulemaan ja avioeropäätös jää lähes poikkeuksetta voimaan sellaisenaan.

Koska avioerotuomion päätöspäivämäärä on selkeä ja helpoimmin tarkistettavissa ja selvitettävissä väestötietojärjestelmästä paitsi osapuolille itselleen myös tietoa tarvitsevalle kolmannelle osapuolelle, ehdotetaan vanhentumisajan alkamispäivämääräksi avioerotuomion päätöspäivämäärää.

5.1.1.4 Vanhentumisen katkaiseminen

Katkaisemisen keinot

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista hakemalla käräjäoikeudelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Valmistelussa on pohdittu myös muita mahdollisia keinoja vanhentumisen katkaisemiseksi.

Selvästi suurin osa osituksista tehdään osapuolten välisin sopimuksin. Sen vuoksi voisi olla perusteltua ajatella, että sopimusosituksen käynnistäminen tai jopa jo sen toimittamista koskevan vaatimuksen esittäminen voisi katkaista avio-oikeuden vanhentumisen. Toimien heikkoutena olisi kuitenkin niiden epämääräisyys. On hyvin hankala määritellä, millainen puolisoiden välinen kanssakäyminen voitaisiin katsoa sopimusosituksen käynnistämiseksi. Vielä ongelmallisempaa olisi antaa merkitystä osituksen toimittamista koskevan vaatimuksen esittämiselle. Jos vanhentuminen voitaisiin estää pelkän vaatimuksen esittämisen avulla, hyväksyttäisiin tosiasiaa vanhentumisen vapaamuotoinen katkaisu. Vapaamuotoinen ositusvaatimus saataisiin lisäksi esittää aika keveästikin ilman todellista osituksen aikaansaamisen tarkoitusta. Merkityksen antaminen pelkän vaateen esittämiselle on huonosti linjassa ehdotettavan lainsäädännön päätavoitteiden kanssa. Valmistelussa on siten päädytty siihen, että avio-oikeuden vanhentumisen vapaamuotoinen katkaiseminen ei tule kysymykseen. Perustellulta ei näytä myöskään se, että määräajan keskeyttäisi sopimusositusta koskevien neuvottelujen käynnistäminen, sillä tähän liittyvät käytännössä samat näyttövaikeudet kuin vapaamuotoiseen katkaisemiseen. Vanhentumisen katkaisemisen tulee tapahtua yksiselitteisellä toimenpiteellä, jonka ajankohta on helppo todentaa.

Valmistelussa pohdittiin myös vaihtoehtoa, jossa avio-oikeuden vanhentumisen katkaisun voisi tehdä myös todisteellisella tiedoksiannolla. Jos mallia otettaisiin testamentin todisteellisesta tiedoksiannosta, niin tiedoksiannon keinoja olisivat muun muassa haastemiehen käyttö tai tiedoksiannon vastaanottajan ja kahden esteettömän todistajan allekirjoittama todistus tiedoksiannon vastaanotosta. Vanhentumisen katkaiseminen on sitä helpompaa, mitä enemmän keinoja on käytössä. Todisteellinen tiedoksianto onnistuu myös täysin ilman viranomaisen apua, mikä madaltaisi kynnystä katkaista vanhentuminen ja siten osaltaan parantaisi kansalaisten oikeusturvaa. Lisäksi todisteellinen tiedoksianto saattaisi säästää tuomioistuinten resursseja. Todisteellisen tiedoksiannon heikkous kuitenkin on, että siitä ei aina jää jälkeä viranomaisrekisteriin. Käytetystä keinosta riippuen saattaa olla, että vain osapuolet ja kaksi ulkopuolista todistajaa ovat tietoisia tiedoksiannosta. Tilanne on epäedullinen, sillä toisella osapuolella – joka yleensä on tiedoksiannon vastaanottaja – saattaa olla intressi jättää kertomatta, että avio-oikeuden vanhentuminen

on tosiasiasa katkaistu. Siten jos katkaiseminen olisi mahdollista myös todisteellisella tiedoksiannolla, avio-oikeuden vanhentumista tutkittaessa olisi syytä kuulla molempia puolisoja tai vähintään pyytää toiselta puolisolta valaehtoista vakuutusta siitä, että vanhentumista ei ole katkaistu. Kuolinpesän selvittämisen yhteydessä olisi kuitenkin välttämätöntä kuulla entistä puolisoa, mikä vesittäisi hankkeen tavoitteita. Todisteellisen tiedoksiannon heikkous on myös se, että se ei tosiasiasa edistä osituksen toteuttamista samalla tavoin kuin pesänjakajan hakeminen. Puoliso saattaa katkaista vanhentumisen tiedoksiannolla, mutta jättää sen jälkeen asian vuosiksi sillensä. Mahdollisuus katkaista vanhentuminen toistuvasti ositusta kuitenkaan koskaan toimittamatta olisi hankkeen tavoitteiden vastainen. Edellä kuvatuin perustein työryhmä arvioi, että avio-oikeuden vanhentumista ei tule voida katkaista todisteellisella tiedoksiannolla.

Tiedonkulku

Esityksessä ehdotetaan, että ainoa keino katkaista avio-oikeuden vanhentuminen on hakea käräjäoikeudelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Pesänjakajan hakemisen foorumi on jommankumman puolison kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka (OK 10:11). Jotta asiaa selvittävä taho voi olla täysin varma, että avio-oikeuden vanhentumista ei ole katkaistu, tulee *hänen joko kuulla* molempia osapuolia tai vaatia selvitystä, joka sisältää (1) tiedot molempien puolisojen kaikista kotipaikoista avioeron vireille tulon jälkeen; ja (2) todistukset näiden kotipaikkojen tuomioistuimilta, että pesänjakajaa ei ole haettu tai mahdollinen haettu toimitusositus on rauennut. Viranomaisen saa rekistereistä tiedot puolisojen asuinpaikoista ja osaa siten pyytää tarvittavat käräjäoikeudet kattavan selvityksen. Kuolinpesää selvittävä yksityishenkilö taas ei välttämättä saa selville, missä kaikkialla entiset puolisot ovat vanhentumisajan kuluessa asuneet. Tällöin selvitykseen tulee sisällyttää tiedot kaikista käräjäoikeuksista avioeron vireille tulon jälkeiseltä ajalta, jotta kaikki kotipaikat tulisivat varmasti katetuiksi. Suomessa on vuonna 2024 yhteensä 20 käräjäoikeutta. Selvityksen pyytäminen kaikista käräjäoikeuksista ei ole mahdoton tehtävä – varsinkaan määrätulle pesäselvittäjälle – mutta yksityishenkilö saattaa perustellusti kokea menettelyn raskaana. Toisaalta lienee melko yleistä, että puolisojen asuinpaikat ovat avioeron jälkeen melko pysyviä, ja entiset puolisot tietävät toistensa asuinpaikat. Käytännössä ei siis olisi tavallista, että puolisojen todella tulisi pyytää tietoa monelta tuomioistuimelta.

Työryhmä keskusteli myös vaihtoehdosta, jossa tuomioistuimet ilmoittaisivat Digi- ja väestötietovirastolle aina, kun tuomioistuimelta haetaan pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi avioerotilanteissa. Digi- ja väestötietovirasto merkitsisi tiedon rekisteriinsä, johon tallennetaan myös avio-oikeuden vanhentumisesta koskevat sopimukset. Näin tieto avio-oikeuden vanhentumisesta olisi saatavilla yhdestä paikasta.

Järjestely on kuitenkin melko raskas. Pesänjakajia on avioeroon liittyvässä asiassa määrätty vuonna 329 kertaa vuonna 2023, 310 kertaa vuonna 2022 ja 337 kertaa vuonna 2021. Ilmoitusten tekeminen vaatisi tuomioistuimilta manuaalista työtä, sillä tuomioistuinten asianhallintajärjestelmästä johtuen ilmoitukset lähetettäisiin käytännössä sähköpostilla Digi- ja väestötietovirastolle. Avioehtoja rekisteröidään n. 9 000 vuosittain, joten avioehtoasioiden rekisterin volyymin kannalta uusien merkintöjen määrä ei olisi suuri. Rekisteriin pitäisi kuitenkin luoda tälle pesänjakajan hakemista koskevalle tiedolle paikka, mistä aiheutuisi jonkin verran järjestelmäkuluja. Toimitusosituksen hakeminen voisi lisäksi olla ainoa kyseisestä avioliitosta rekisteriin merkittävä asia, mikä tarkoittaisi sitä, että toimitusosituksen hakemista koskevan merkinnän yhteydessä rekisteriin tulisi lisätä myös kaikki muut puolisoitten tiedot. Järjestelmän raskaudesta huolimatta työryhmä pohti sitä, vähentäisikö tuomioistuinten ja Digi- ja väestötietoviraston välille rakennettava uusi ilmoitus- ja rekisteröintimenettely avio-oikeuden vanhentumista koskevaa tietoa tarvitsevien tahojen työmäärää niin, että edellä mainitun menettelyn toteuttaminen olisi lopulta kokonaisuutena kannattavaa.

Asian arviointiin vaikutti myös työryhmän kanssa yhtäaikaisesti käynnissä olevalta Edesmenneen omaisen asioiden vaivaton hoito (EOAVH) -hankkeelta saadut tiedot suunnitellusta kuolinpesän osakasrekisteristä. EOAVH-hankkeen tavoitteena on luoda Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämä osakasrekisteri, johon tallennetaan tiedot perintökaaren 18 luvun 1 §:ssä tarkoitetuista kuolinpesän osakkaista. Rekisteriä on tarkoitus hyödyntää osakasaseman osoittamiseen, viranomaisten välisen tiedonkulun sujuvoittamiseen, kolmansien oikeuksien turvaamiseen ja suunnitteilla olevan sähköisen perukirjan muodostamiseen. Syksyn 2024 suunnitelmien mukaan rekisteriin muodostuu automaattisesti pääosin väestötietojärjestelmän tietojen perusteella luettelo osakkaista, ja osakkailla on velvollisuus tarvittaessa korjata ja täydentää rekisterin tietoja. Avio-oikeuden vanhentuminen ja sitä myöten entisen puolison osakkuus kuolinpesässä voisi olla joko suoraan Digi- ja väestötietoviraston rekisteristä osakasrekisteriin siirtyvä tieto, tai se voisi olla tieto, jonka osakkaat syöttävät rekisteriin itse. Osakasrekisterin suunnittelu ei mietintöä kirjoitettaessa ole vielä edennyt sellaiseen vaiheeseen, että asiasta olisi ehditty tehdä linjauksia.

Työryhmä toteaa, että vanhentumisen katkaisemista koskevan tiedon kulussa on haasteita. Tästä huolimatta työryhmä katsoo, että puolisoille on välttämätöntä tarjota mahdollisuus avio-oikeuden vanhentumisen katkaisemiseksi, ja pesänjakajan hakeminen tuomioistuimelta on tähän selkein ja helpoimmin todennettavissa oleva tapa. Mietintöön ei päädytty sisällyttämään ehdotusta uuden tuomioistuinten ja Digi- ja väestötietoviraston välisen ilmoitus- ja rekisteröintimenettelyn perustamisesta.

5.1.1.5 Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus

Muotovaatimukset

Valmistelussa pohdittiin, voisiko avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tehdä kokonaan sähköisessä muodossa. Paperisen muodon ja omakätisten allekirjoitusten vaatimuksen ei kaikilta ositun koettu vastaavan nykypäivän tarpeisiin ja toiveisiin. Sopimuksen sähköistä muotoa pidettiin sinänsä kannatettavana, mutta valmistelussa päädyttiin kuitenkin siihen, ettei ole mielekästä ehdottaa säädettäväksi tälle sopimukselle sellaisia muotovaatimuksia, jotka eroavat AL 66 §:ssä muille avioliittolaissa säädetyistä asiakirjoista asetetuista vaatimuksista. Työryhmä kuitenkin katsoo, että AL 66 §:n kirjallisen muodon vaatimusta olisi syytä arvioida uudelleen lähitulevaisuudessa.

Rekisteröintivelvoite

Ehdotuksessa esitetään, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulisi rekisteröidä avioehtosopimuksen (AL 43 §) tavoin. Valmistelussa arvioitiin sitä, onko rekisteröintivelvollisuus välttämätön. Rekisteröintivelvoitetta vastaan puhuu se, että mitä enemmän muotovaatimuksia sopimukselta edellytetään, sitä useampi sopimus jää kokonaan tekemättä tai muodoltaan vaillinaiseksi. Rekisteröintivelvollisuus väistämättä nostaa kynnyistä sopimuksen tekemiseen ja voi toisaalta aiheuttaa oikeudenmenetyksiä, kun osapuolten päteväksi luulema sopimus osoittautuu rekisteröinnin puuttumisen vuoksi tehottomaksi. Mahdollisesti voi syntyä tilanne, jossa puoliso itse kuvittelevat tehneensä lain mukaisen avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen, mutta saattaisivat esimerkiksi 13 vuoden kuluttua huomata, että heidän avio-oikeutensa olisikin vanhentunut laissa säädetyssä määräajassa sen vuoksi, että toinen puoliso ei ole rekisteröinyt puolisoitten puolesta sopimusta, vaikka oli siihen sitoutunut.

Jos sopimukselta ei vaadittaisi rekisteröintiä, vanhentumisen katkaiseminen mahdollistuisi ns. pöytälaatikkosopimuksilla, joista vain sopimuskuppaneilla itsellään on tieto. Ilman rekisteröintivelvoitetta kolmas osapuoli, kuten viranomainen tai pesää selvittävä henkilö, ei saisi poikkeamismahdollisuuden hyödyntämisestä varmaa tietoa kuulematta molempia puolisoita. Näin pysytettäisiin suuri joukko nykyisen vallitsevan tilanteen ongelmia ja jätettäisiin hyödyntämättä ne edut, jotka ehdotettavalla vanhentumissäätelyllä on mahdollista saavuttaa. Tämän vuoksi työryhmä arvioi, että velvollisuus rekisteröidä avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on sekä välttämätön että kohtuullinen vaatimus.

Oikeusministeriön talvella 2024 julkaisemassa arviomuistiossa ehdotettiin, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus rekisteröitäisiin Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämään avioehtoasioiden rekisteriin. Ehdotus sai kannatusta lausuntokierroksella. Avioehtoasioiden rekisteriin liittyvä asiankäsittelyjärjestelmä on kuitenkin iäkäs, ja sen käyttö ollaan Digi- ja väestötietovirastolta saadun tiedon mukaan lakkauttamassa. Jos sopimus rekisteröitäisiin avioehtoasioiden rekisteriin, vaatisi se rekisteriin tehtäviä järjestelmämuutoksia, joiden hinta olisi Digi- ja väestötietoviraston arvion mukaan huomattavan korkea. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan perustettavan uusi avio-oikeusasioiden rekisteri, jota voidaan käsitellä Digi- ja väestötietoviraston ELSA-asiankäsittelyjärjestelmässä.

Sopimuksen tekemisen ajankohta

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus voidaan rekisteröidä, kun avioliiton purkamista koskeva päätös on saanut lainvoiman. Työryhmä keskusteli myös siitä, tulisiko avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus voida rekisteröidä myös ennen avioliiton solmimista tai avioliiton aikana.

Avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sopimuksella puoliset voivat sopia myös laissa säädettyä 10 vuotta lyhyemmästä vanhentumisajasta. Hyvin lyhyestä määräajasta sopiminen voi käytännössä tarkoittaa avio-oikeudesta luopumista. Esityksessä ehdotetaan myös, että ositusta, jossa avio-oikeus katsotaan vanhentuneeksi, ei voida AL 103 b §:n nojalla sovitella. Siten jos avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus olisi mahdollista tehdä jo ennen avioliittoa tai avioliiton aikana, puolisolla olisi mahdollista jo ennen avioliiton purkautumista luopua avio-oikeudestaan niin, ettei luopumista myöhemmin voida sovitella. Tällaisten tilanteiden estämiseksi työryhmä katsoi, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus voidaan rekisteröidä vasta, kun avioliiton purkamista koskeva tuomio on saanut lainvoiman.

5.1.1.6 Avio-oikeuden lopullinen vanhentumisaika

Esityksessä ehdotetaan, että avio-oikeus vanhentuu kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioerotuomion päätöspäivästä, jos puoliset eivät ole sopineet asiasta toisin eikä vanhentumista ole katkaistu hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Valmistelussa pohdittiin myös sitä, tulisiko sopimusvapautta rajoittaa siten, että avio-oikeudelle säädettäisiin lopullinen vanhentumisaika, kuten 20 vuotta lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevasta tuomiosta. Lopullinen vanhentumisaika edistäisi samoja tavoitteita kuin avio-oikeuden vanhentuminen ylipäättään, ja sillä minimoitaisiin pitkittyneistä omaisuusjärjestelyistä aiheutuvia selvittelykustannuksia. Toisaalta pelkästään

se seikka, että avio-oikeuden vanhentumisesta on aikanaan laadittu muotovaatimukset täyttävä sopimus, nostaa huomattavasti sen todennäköisyyttä, että ositus todella tullaan tekemään myöhemmin. Siten sääntelyintressiä lopullisen takarajan asettamiselle ei välttämättä ole, ja lopullisesta vanhentumisajasta säättäminen rajaisi turhaan puolisoiden sopimuskompetenssia. Näillä perustein työryhmä ei päätenyt esittämään avio-oikeudelle lopullista vanhentumisaikaa.

5.1.2 Vallinnanrajoitusten vanhentuminen

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolain mukaiset vallinnanrajoitukset vanhentuvat kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antopäivästä tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta. Työryhmä pohti myös Maanmittauslaitoksen ositusvaateen vanhentumista koskevaan arviomuistioon antamassa lausunnossa esiin nostamaa vaihtoehtoa, jossa vallinnanrajoitukset päättyisivät avioeron tultua voimaan siihen, kun kiinteistöä ei enää *de facto* käytetä kotikiinteistönä. Työryhmän arvion mukaan vallinnanrajoituksille saattaa kuitenkin edelleen olla tarvetta, vaikka entinen puoliso olisi jo muuttanut pois yhteisestä kodista ja avioero olisi astunut voimaan. Näin voisi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa puoliso on eronneet ja puoliso on muuttanut pois yhteisestä kodista toisen puolison painostuksesta. Pois muuttaneella puoliso voisi edelleen olla toiveita asua perheen yhteisenä asuntona käytetyssä kodissa, mutta se ei haastavan erotilanteen vuoksi olisi mahdollista. Jos vallinnanrajoitukset päättyisivät heti eron tultua voimaan, niin puolison tulisi turvautua ulosotto-oikeudellisena turvaamistoimena oikeudenkäymiskaaren 7:1 tai 7:2 §:n mukaiseen takavarikkoon.²²

Vallinnanrajoitusten sitominen entisen puolison asuinpaikkaan olisi ongelmallinen ratkaisu myös niiden jatkuvasti yleistyvien asumisratkaisujen näkökulmasta, joissa perheen lapset jäävät asumaan perheen yhteiseen kotiin, ja vanhemmat asuvat lasten kanssa vuorotellen.

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolain vallinnanrajoitukset päättyvät kymmenen vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta riippumatta siitä, ovatko puoliso sopineet avio-oikeuden vanhentumisesta toisin tai asuuko entinen puoliso vielä perheen yhteiseksi asunnoksi tarkoitettussa kodissa. Valmistelussa keskusteltiin myös siitä, tulisiko avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tai puolison asuminen vaikuttaa vallinnanrajoitusten vanhentumiseen. Työryhmä kuitenkin katsoi,

²² Aarnio – Kangas 2010 s. 129 ja Lohi 2023 s. 310.

että tilanteissa, joissa puolisoilla on syytä pelätä mahdollisia väärinkäytöksiä, tämä mahdollisuus hyvin usein ilmenee jo paljon ennen ehdotetun 10 vuoden määräajan umpeutumista. Ehdotettu 10 vuoden vanhentumisaika arvioitiin kohtuulliseksi ajaksi hakea käräjäoikeudelta turvaamistoimea tai pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi ja saada asiat järjestetyksi niin, että vallinnanrajoituksille ei enää ole tarvetta.

5.2 Työryhmän harkitsemissa kysymyksiä, joiden osalta ei ehdoteta muutoksia

5.2.1 Yleistä

Työryhmä on edellä mainittujen ehdotusten ja vaihtoehtojen lisäksi käsitellyt myös muita esille tulleita kysymyksiä, joiden osalta työryhmä ei ehdota lakiin muutoksia. Seuraavassa on lueteltu näistä keskeisimmät, jotta myös näistä aiheista voidaan saada lausuntopalautetta jatkovalmistelua varten.

5.2.2 Omaisuuden erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaateiden vanhentuminen

Työryhmä on alkuperäisen asettamispäätöksensä mukaisesti pohtinut myös vaihtoehtoa, jossa vanhentumissääntely ulotetaan myös omaisuuden erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskeviin vaateisiin. AL 85 §:n 2 momentin mukaan jos kummallakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on omaisuuden osituksen sijasta toimitettava ainoastaan omaisuuden erottelu. Sen tärkeimpänä funktiona on puolisoitten omistussuhteiden vahvistaminen. Erottelu voidaan toteuttaa osituksen tapaan joko puolisoitten välisin sopimuksin tai pesänjakajan toimittamana. Puoliso voi siis hakea tuomioistuimelta pesänjakajan määräämistä omaisuuden erottelua varten. AL 85 §:n 3 momentin mukaan puoliso voi vaatia erottelun yhteydessä myös yhteisen omaisuuden jakamista.

Omaisuuden erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaateiden vanhentumisen tarvetta voi perustella pitkälti samoilla syillä kuin avio-oikeuden vanhentumisen tarvetta. Pitkässä avioliitossa omaisuuden omistussuhteet ovat saattaneet sekoittua, ja etenkin irtaimen omaisuuden omistussuhteista voi olla vaikea löytää selkeää näyttöä. Omistussuhteiden selvittäminen hankaloituu, mitä myöhemmin erotteluvaatimus esitetään. Entisten puolisoitten tulisi voida luottaa siihen, ettei omaisuuteen kohdistuvia vaatimuksia voi enää kohtuuttoman pitkän

ajan kuluttua esittää. Sääntelyn yhdenmukaisuus ja oikeustilan selkeys puhuvat myös jossain määrin sen puolesta, että oikeus vaatia omaisuuden erottelua voisi vanhentua.

Koska omistusoikeus omaan omaisuuteen ei voi perustuslaillisista syistä vanhentua, omaisuuden erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaateiden vanhentuminen tarkoittaisi sitä, että omaisuuden erottelua ja yhteisomistuksen purkamista ei voisi enää toteuttaa pesänjakajamenettelyssä vanhentumisajan umpeuduttua. Pesänjakajan toimittamat omaisuuden erottelu ja yhteisomistuksen purkaminen ovat perhevarallisuus oikeudellisia menettelyjä, joissa entiset puoliso saavat oman omaisuutensa joko palautetuksi sellaisenaan tai erotetuksi toisen puolison kanssa yhdessä omistetusta omaisuudesta. Toisin kuin osituksessa, jossa jaetaan avio-oikeuden alaista omaisuutta, erottelussa ja yhteisomistuksen purkamisessa ei ole kyse siitä, että omaisuus siirtyisi puolisolta toiselle. Puoliso voi aina ajan kulumisesta ja mahdollisesta avio-oikeuden vanhentumisesta huolimatta esittää vaateita omaan omaisuuteensa, joka on jäänyt entisen puolison hallintaan.

Vaikka oikeus vaatia omaisuuden erottelua tai yhteisomistuksen purkamista pesänjakajamenettelyssä katsottaisiin vanhentuneeksi tietyn määräajan jälkeen, puolisoiden käyttöön jäisi edelleen muita siviilioikeudellisia menettelyjä, joissa heillä olisi mahdollista saada omaisuuseriensä omistussuhteet vahvistetuiksi. Mahdollisia vaihtoehtoisia menettelyitä ovat esimerkiksi eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain (180/1958) 11 §:n mukaisen uskotun miehen määrääminen huolehtimaan esineen myymisestä ja kauppahinnan jakamisesta, yleisiin siviilioikeudellisiin periaatteisiin pohjautuvan vahvistuskannemahdollisuuden käyttäminen omaisuuden omaisuussuhteiden vahvistamiseksi tai, jos omaisuuden omistussuhteista ei ole epäselvyyttä, esineen hallinnan palauttamista koskevan kannemahdollisuuden käyttäminen. Erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskevien vaateiden vanhentuminen ei siten suojaisi entisiä puolisoita heidän hallussaan olevaa omaisuutta koskevilta vaateilta vuosia avioeron jälkeen.

Edellä mainittujen muiden siviilioikeudellisten keinojen kohteena voivat olla vain yksittäiset esineet tai omaisuuserät. Esimerkiksi yhden hallinnanpalautus- tai vahvistuskanteen kohteena voi olla vain yksi irtain esine. Avioliiton jälkeen tehtävässä omaisuuden erottelussa ja yhteisomistuksen purkamisessa ei kuitenkaan yleensä ole kyse vain yksittäiseen esineeseen liittyvästä epäselvyydestä, vaan laajempaan omaisuusmassaan liittyvien omistussuhteiden selvittelystä ja sitä koskevien omistussuhteiden purkamisesta. Pesänjakajamenettelyn merkittävin etu on, että siinä yksi taho voi yhden hakemuksen perusteella ottaa selvitetäväksi koko puolisoitten välisen laajan omaisuusmassan. Laajaa omaisuusmassaa koskevien mainittujen toimenpiteiden keskittäminen pesänjakajalle useiden erillisten

kanteiden nostamisen sijaan on sekä tuomioistuinten resursoinnin että kansalaisten oikeussuojan kannalta huomattavasti tarkoituksenmukaisempi tapa toimia kuin yksittäisten kanteiden nostaminen. Tämän vuoksi esityksessä ei ehdoteta vanhentumissääntelyn ulottamista omaisuuden erottelua ja yhteisomistuksen purkamista koskeviin vaateisiin.

5.2.3 Avio-oikeuden vanhentuminen kuolemaan perustuvissa osituksissa

Esitystä valmisteltaessa on pohdittu vanhentumissääntelyn ulottamista myös osituksiin, joiden perusteena on puolison kuolema.

On käytännössä hyvin tavallista, että naimisissa olleen henkilön kuoltua osituksen toimittamista lykätään, kunnes leskikin on kuollut. Säännös, jonka mukaan avio-oikeus vanhenisi kymmenen vuoden kuluttua ensin kuolleen puolison kuolemasta, voisi näin aiheuttaa yllättäviä ja kohtuuttomiakin seurauksia normaalilla ja hyväksyttävällä tavalla toimineille osituspuolille. Erityisen ongelmallisena olisi pidettävä sitä, että edesmennyttä puolisoaan vähävaraisempi leski voisi näin menettää tasinko-oikeutensa. Siten perheoikeudellinen sääntely kokonaisuutena huomioon ottaen ainoa ajateltavissa oleva sääntelymalli kuolemaan perustuvien ositusten yhteydessä olisi, että avio-oikeus vanhentuisi kymmenen vuoden kuluttua lesken kuolemasta.

Tilanteet, joissa avio-oikeus ehtisi kuolemaan perustuvissa osituksissa vanhentua ehdotetussa ajassa ja sillä olisi käytännössä siviilioikeuden ja riidanratkaisun kannalta merkitystä, ovat harvinaisia. Perinteiselle ydinperheelle, jossa puolisoilla on vain yhteisiä perillisiä eikä testamenttia, vanhentumissääntelyllä ei olisi merkitystä, koska lopulta puolisoitten omaisuudet menevät joka tapauksessa tasajaolla yhteisille perillisille. Pääasiassa vanhentumissääntelyllä olisi merkitystä tilanteessa, jossa puolisoilla on erillisiä perillisiä. Tällöinkin vaikutusta olisi vain silloin, kun sekä ensin kuolleen puolison että lesken kuolinpesät ovat jakamattomia kymmenen vuoden kuluttua lesken kuolemasta. Mikäli kumpikaan pesistä olisi päätetty kuluneen kymmenen vuoden aikana jakaa, olisi tullut suorittaa vähintään omaisuuden erottelu, jotta olisi selvää, mikä omaisuus kuuluu jaettavaan kuolinpesään. Erottelun yhteydessä olisi ollut mahdollista esittää myös tasinkovaatimus. Jos vaatimusta ei olisi esitetty, voitaisiin katsoa, että vähävaraisemman puolison perilliset olisivat luopuneet oikeudestaan tasinkoon, eikä vanhentumissääntelyllä olisi asiassa merkitystä.

Omaisuuden vaihtuminen ja häviäminen ei kuolemaan perustuvissa osituksissa ole käytännössä yhtä merkittävä ongelma kuin avioero-osituksissa, sillä ensin kuolleen puolison perukirjasta selviää sekä ensin kuolleen puolison että lesken

varallisuustilanne ositusperusteen syntyhetkellä. Myöskään suomalaisissa tai pohjoismaisissa oikeustapauksissa tai oikeuskirjallisuudessa ei ole tullut esiin tapauksia, joissa olisi ollut kyse avio-oikeuden vanhentumattomuuteen liittyvistä ongelmatilanteista kuolemaan perustuvissa osituksissa. Oikeustapausten ja oikeudellisen keskustelun puuttuminen herättää kysymyksen siitä, onko kuolemaan perustuvien ositusten osalta ylipäätään sääntelyn tarvetta.

Mikäli vanhentumissääntely ulottuisi myös kuolemaan perustuviin osituksiin, olisivat vaikutukset esimerkiksi perintö- ja tuloverotukseen merkittäviä, sillä omaisuuden kuuluminen ositettavaan varallisuuteen on keskeinen veroseuraamusten määräytymiseen vaikuttava kysymys. Perintöverotus toimitetaan lähtökohtaisesti perukirjan perusteella laskennallisen osituksen ja jaon pohjalta useita vuosia ennen mahdollista avio-oikeuden vanhentumista, ja jakamattomissa kuolinpesissä ositettavan varallisuuden luonteen muuttuminen vaikuttaisi esimerkiksi siihen, mitä kuolinpesää ja millä hankintamenoilla kuolinpesien varallisuusmassaan kuuluvan omaisuuden luovutusvoittoja verotetaan. Vanhentumissääntely saattaisi synnyttää kuolinpesille ja niiden osakkaille vaikeasti ennakoitavia veroseuraamuksia, joista verovelvollinen on kuitenkin itsenäisessä ilmoitusvastuussa, samoin kuin selvitysvastuussa asioissa, joiden selvittämiseen verovelvollisella on veroviranomaista paremmat edellytykset. Ositukseen liittyvät asiat kuuluvat eittämättä verovelvollisen selvittämismvastuulle.

Yksittäisen kansalaisen näkökulmasta uudistus saattaisi siten toimia tavoitteidensa vastaisesti etenkin tilanteissa, joissa jakamattomien kuolinpesien hallinto ja avio-oikeuden vanhentuminen ei osoita erityisempää aktiivisuutta tai suunnitelmallisuutta, jolloin myös veroilmoituksiin ja asian selvittämiseen liittyvien virheiden ja puutteiden voidaan arvioida johtuvan lähinnä tietämättömyydestä tai ymmärtämättömyydestä. Lisäksi avio-oikeuden vanhentuminen kuolemaan perustuvissa osituksissa olisi verotuksessa periaatteellinen, ja se edellyttäisi merkittävää verolainsäädännön ja verotusohjeiden uudelleentarkastelua sekä muutoksia Verohallinnon tietojärjestelmiin.

5.3 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailta käytetyt keinot

5.3.1 Yleistä

Suomalainen aviovarallisuusjärjestelmä on osa pohjoismaista perhettä, jossa aviovarallisuussuhteet perustuvat puolisoitten omaisuuksien erillisyyteen. Suomen lisäksi myös Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa tunnetaan avio-oikeus ja vallinnanrajoitukset, mutta toistaiseksi missään Pohjoismaassa ei ole säädetty näille vanhentumisajkoja. Koska ruotsalainen aviovarallisuussäätely on lähinnä suomalaista säätelyä ja ruotsalaiseen tuomioistuinkäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen on viitattu myös Suomessa käydyssä keskustelussa, Ruotsi on selvästi merkittävin vertailukohta.

5.3.2 Ruotsi

5.3.2.1 Ositusvaateen vanhentuminen

Ruotsissa ei ole laissa säädetty ositusvaateen vanhentumisesta. Ruotsissa on katsottu sekä oikeuskirjallisuudessa että tuomioistuinten oikeuskäytännössä, että oikeus vaatia ositusta ei lähtökohtaisesti vanhene.²³ Ositusvaateen vanhentumattomuutta on perusteltu eri syillä: esimerkiksi sen erityisellä perheoikeudellisella luonteella²⁴, avioeron ajankohtaan liittyvillä henkilökohtaisilla haasteilla ja heikomman suojaamisella²⁵ sekä vaatimuksen jäsentymättömyydellä ja avio-oikeuden verrannollisuudella omistusoikeuteen²⁶. Ruotsissakin oikeus vaatia ositusta on kuitenkin joissain tapauksissa katsottu oikeuskäytännössä menetetyksi ajan kulumisen ja osapuolten passiivisuuden vuoksi. Uudemmissa ratkaisuisaan Ruotsin korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota muun muassa avioliiton purkautumisesta kuluneeseen aikaan, ositusvaatimuksen esittämisen viivästymisen syihin ja ositettavaksi vaadittavan omaisuuden laatuun.²⁷ Ositusvaateen menettämistä ei ole tiettävästi arvioitu Ruotsissa jäämistöosituksen yhteydessä.

23 Ks. esim. Stefan Lindskog, Preskription: Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid. *Norstedts Juridik* 2021, s. 122; Gösta Walin – Göran Lind, Kommentar till Ärvdabalken Del II. *Norstedts Juridik* 2009, s. 374; ja Örjan Teleman, Bodelnin: under äktenskap och vid skilsmässa. *Norstedts Juridik* 2021, s. 268.

24 NJA II 1921 s. 56.

25 SOU 1981:85 s. 350.

26 Lindskog 2021 s. 122–123 ja Teleman 2021 s. 268.

27 NJA 1993 s. 570, NJA 2009 s. 437 ja NJA 2009 s. 747.

Margareta Brattström ja Anna Singer ovat esittäneet, että avio-oikeuden vanhentumattomuutta tulisi arvioida Ruotsissa uudelleen avioerotilanteissa. He toteavat, että nykyinen avio-oikeuden vanhentumattomuutta koskeva oikeustila on peräisin ajalta, jolloin yhteiskuntarakenne ja avioliiton pysyvyyttä koskevat käsitykset olivat kovin erilaiset kuin nykyään. Avioliitto käsitettiin elämänpituisiksi sitoumuksiksi ja avioliitto päättyi tuolloin usein kuolemaan. Nykyisin joka toinen avioliitto päättyy eroon ja henkilöllä on usein useampia peräkkäisiä parisuhteita, joihin liittyy varallisuusoikeudellisia seuraamuksia. Tästä johtuu, että puolisoitten väliset varallisuusuhteet olisi perusteltua selvittää hyvissä ajoin ennen niiden kumuloitumista. Aviovarallisuusuhteiden selvittämättä jättämistä ei myöskään – etenkin kun on kulunut pitkä aika ositusperusteen alkamisesta – voi enää perustella heikomman suojalla tai sillä, että avioeron aikaiset riitaisuudet vaikeuttaisivat osituksen toimitamista. Päinvastoin – ajan kulumisen tuo lisähaasteita omaisuuden sekoittumisen, muistikuvien hämärtyksen ja oikeudellisen epävarmuuden myötä. Avio-oikeuden alaisen omaisuuden laajuus ja omistussuhteet voivat olla vaikeita määrittää tarkasti jälkikäteen pitkän ajan kuluttua.²⁸ Brattström ja Singer esittävätkin, että ositusvaateen esittämiselle tulisi Ruotsissa asettaa lainsäädännössä määritelty määräaika. Heikomman osapuolen suojaan ja yleiseen velan vanhentumissääntelyyn viitaten he esittävät ositusvaateen vanhentumiselle 10 vuoden määräaika, joka laskettaisiin avioeron lainvoimaiseksi tulosta alkaen. Tuo aika olisi riittävän pitkä, jotta heikompi osapuoli ehtisi voimaantua mahdollisen epätasapainoisen avioliiton jälkeen ositusvaatimuksen esittämistä varten. Aika olisi myös yhdenmukainen viimeaikaisen oikeustapauskäytännön kanssa.²⁹

Myös ruotsalaiset kansanedustajat ovat tehneet viime aikoina aloitteita avioeron jälkeisen ositusmenettelyn nopeuttamiseksi. Tähän laajempaan asiakokonaisuuteen liittyy yhtenä osana se, että hallituksen toivotaan tarkastelevan myös osituksen toimittamiselle asetettavan kohtuullisen takarajan asettamista. Aloitteiden taustalla on pyrkimys avio-oikeuden tehokkaampaan toteuttamiseen taloudellisesti heikomman osapuolen suojan turvaamiseksi.³⁰

28 Margareta Brattström – Anna Singer, *Preskription av äktenskapets rättsverkningar?* Uppsala universitet 2010, s. 17–19.

29 Brattström – Singer 2010 s. 20–21.

30 Svergies Riksdag. *Civilutskottens betänkande 2022/23:CU6* s. 25–31.

5.3.2.2 Vallinnanrajoitukset

Ruotsissa on hyvin samankaltainen vallinnanrajoituksia koskeva lainsäädäntö kuin Suomessa sillä erotuksella, että Ruotsissa vallinnanrajoituksilla ja avio-oikeudella on edelleen paikoitellen merkittävä yhteys. Ruotsin avioliittolain 7 luvun 5 §:n mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista suostumusta luovuttaa kiinteää omaisuutta, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina. Mainitun pykälän 3 momentin mukaan toisen puolison suostumus vaaditaan myös sellaisen kiinteistön myyntiin, jota ei ole tarkoitettu käytettäväksi puolisoiden yhteisenä kotina, mutta joka on avio-oikeuden alaista. Toisaalta perheen yhteisenä kotina käytetty asunto jää vallinnanrajoitusten ulkopuolelle, jos se on avio-oikeudesta vapaata jonkin muun perusteen kuin avioehtosopimuksen nojalla. Lain 7 luvun 7 §:n mukaan puolison suostumusta ei tarvita, jos puoliso ei voi antaa suostumustaan tai sellaista ei voida hankkia kohtuullisessa ajassa. Jos puoliso ei anna suostumustaan, tuomioistuimien voi antaa hakemuksesta luvan oikeustoimeen (7 luku 8 §). Lupa tulee antaa, jos suostumuksen eväämiselle ei ole hyväksyttävää syytä.³¹ Ruotsissa vallinnanrajoitussääntelyllä on todettu olevan sosiaaliset ja taloudelliset perusteet. Yhteiseksi kodiksi tarkoitettuun kiinteistöön ulottuvan vallinnanrajoitussääntelyn on katsottu olevan tarpeellista sosiaalisista syistä, kun taas avio-oikeuden alaiseen kiinteistöön kohdistuvat vallinnanrajoitukset perustuvat pääosin taloudellisille syille.³²

Samoin kuin Suomessa, Ruotsissa vallinnanrajoitussääntelylle ei ole säädetty vanhentumisaikaa. Puolisolta saadun suostumuksen vaatimus ei pääty avioliiton päättymiseen tai puolison muuttamiseen pois perheen yhteisestä kodista, vaan vallinnanrajoitukset ovat voimassa siihen saakka, kunnes omaisuuden ositus tai erottelu on toimitettu. Ruotsin korkein oikeus on keväällä 2024 antamassaan ennakkotapauksessa arvioinut, että kirjaamisviranomaisen olisi tullut selvittää puolison suostumus yhteisenä kotina käytetyn kiinteistön omistajanvaihdoksen kirjaamiseen tilanteessa, jossa avioerosta oli 34 vuotta, mutta ositusta ei ollut toimitettu.³³

Ruotsin avioliittolaki ei sisällä Suomen avioliittolain yhteisomistusolettamaa vastaavaa sääntelyä. Ruotsin avioliittolaissa ei oteta kantaa siihen, miten omaisuutta eroteltaessa tulisi suhtautua esineeseen, jonka omistajuudesta ei ole selvyyttä.

31 Prop. 1986/87:1 s. 138.

32 Lars Tottie – Örjan Teleman, Äktenskapbalken: en kommentar, Kommentaren till 7 kap 5 §. Norstedts Juridik 2020; ja Regeringens proposition 1986/87:1 s. 62.

33 NJA 2024, s. 244.

5.3.3 Norja

Norjassa ei ole säädetty varsinaista määräaika ositusvaatimuksen tekemiselle. Norjan avioliittolain 75 §:n mukaan avio-oikeuden ulkopuolista omaisuutta (täydellistä sivuomaisuutta) koskevat vaatimukset on kuitenkin esitettävä vuoden kuluessa avioerosta. Jos jommallakummalla tai molemmilla puolisoilla on myös yhteisomistuksessa olevaa omaisuutta, sitä koskevat vaatimukset on esitettävä ennen kuin ositus on saatettu päätökseen.

Myös norjalaisessa oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on todettu, että Norjan lainsäädännössä ei ole säännöstä siitä, milloin puoliso menettää oikeutensa vaatia toimitusositusta passiivisuuden vuoksi. Norjan korkeimman oikeuden ratkaisemassa tapauksessa vuodelta 2004 oli kysymys siitä, oliko oikeus vaatia ositusta vanhentunut miehen passiivisuuden perusteella. Tapauksessa mies oli sallinut entisen vaimonsa käyttää pariskunnan yhteistä asun-toa 16 vuoden ajan avioeron jälkeen ennen ositusvaatimuksen tekemistä. Asunto oli muodostanut suurimman osan yhteisestä omaisuudesta, eikä mikään viitannut siihen, että entinen vaimo olisi saanut tai ottanut asunnon omistusoikeuden haltuunsa eikä entisellä vaimolla ollut perusteltua syytä olettaa, että entinen aviomies ei vaatisi osituksen toimittamista myöhemmin. Norjan korkein oikeus katsoi, että aviomies ei ollut menettänyt oikeutta vaatia ositusta ja että aviomiehen passiivisuudelle oli ollut hyvä syy, koska nuorin parin yhteisistä lapsista oli täyttänyt 18 vuotta vasta kolme vuotta aiemmin. Korkein oikeus antoi perusteluissaan merkitystä myös miehen sairastumiselle.³⁴

John Aasland on analysoinut norjalaista oikeuskäytäntöä ja katsonut, että neljän keskeisen tekijän tulee täytyä, jotta oikeus ositusvaatimuksen tekemiseen voidaan menettää. Ensinnäkin tasingon luovutusvelvollisella on oltava vilpitön mieli, eli hänellä tulee olla perusteltu luottamus siihen, ettei tasinkoon oikeutettu tule enää vaatimaan tasinkoa tai osituksen toimittamista. Toiseksi edellytetään yleensä, muttei välttämättä, että tasinkoon oikeutettu on ollut tietoinen oikeudestaan tasinkoon. Poikkeustapauksessa passiivisuus voi aiheuttaa oikeusvaikutuksia tietämättömyydestä huolimatta. Kolmanneksi oikeuden menettämisen edellytyksenä on itse passiivisuus. Huomattavaa on, että osapuolten subjektiiviset olosuhteet ratkaisevat, pitäisikö kuluneen ajan johtaa oikeuden menettämiseen, ei itse aika. Ei ole selvää, kuinka kauan passiivisuuden tulee kestää, jotta entinen aviopuoliso menettää oikeutensa tasinkoon tai oikeuteen vaatia osituksen toimittamista. Keskeinen kysymys on, onko kulunut ajanjakso sellainen, jonka kuluttua tasingon luovuttamiseen velvollinen puoliso voi perustellusti odottaa, että saatavaan tai vaateeseen ei enää tulla vetoamaan. Neljänneksi edellytetään yleensä sitä, että tasingon

34 NHRDom 2004–01.15. Rt 2004 s. 41.

luovutusvelvollinen puoliso on tosiasiallisesti toiminut sen oletuksen mukaisesti, ettei häneen kohdistuvaa vaatimusta ole olemassa tai että siitä on luovuttu.³⁵ Myöskään Norjassa ei tiettävästi ole käyty keskustelua ositusvaateen menettämistä tilanteessa, jossa avioliitto on purkautunut kuoleman johdosta.

Norjan avioliittolain 6 luvun 32–36 §:ssä säädetään vallinnanrajoituksista. Sääntelyn mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista lupaa myydä, luovuttaa, pantata tai vuokrata puolisojen yhteisenä kotina käyttämää kiinteistöä tai asuntoa. Vallinnanrajoitukset ovat lain mukaan voimassa osituksen tai erottelun toimittamiseen saakka. Norjassa ei ole säädetty vallinnanrajoituksille vanhentumisaikaa.

5.3.4 Tanska

Tanskan oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että koska ei ole varmaa, kuuluuko ositusvaade Tanskan vanhentumislain (forældelsesloven) soveltamisalaan, on epävarmaa, vanheneeko ositusvaade. Oikeus ositusvaatimuksen tekemiseen voidaan kuitenkin menettää passiivisuuden vuoksi. Tanskalaisessa oikeuskäytännössä on katsottu, että 6–7 vuoden viivästyminen ositusperusteen syntymisestä ei välttämättä johda ositusvaateen menetykseen³⁶, kun taas 14–15 vuoden viive on yleensä merkinnyt sitä, että avio-oikeutta koskevaa vaatimusta ei voida enää esittää.³⁷

Myös Tanskassa on säädetty vallinnanrajoituksista. Tanskan aviovarallisuussuhteista annetun lain (Lov om ægtefællers økonomiske forhold, nr. 548 30.5.2017) 6 §:n mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison lupaa myydä, luovuttaa tai vuokrata perheen yhteisenä kotina käytettyä kiinteistöä tai asuntoa. Vallinnanrajoitukset ovat mainitun pykälän 3 momentin mukaan voimassa siihen saakka, kunnes ositus tai omaisuuden erottelu on toimitettu. Vallinnanrajoituksille ei ole Tanskassa säädetty vanhentumisaikaa.

35 John Aasland, Passivitet som bortfallsgrunn for forpliktelser og ervervsgrunn for rettigheter i familie- og arveretten. Tidsskrift for Rettsvitenskap 2009:1, s. 70–102, 77–83.

36 UfR 1998.663 ØLK ja UfR 2006.2186 ØLK.

37 UfR 1997.1591 ØLK ja UfR 2006.12 ØLK.

6 Lausuntopalaute

Työryhmän mietinnöstä saatiin x lausuntoa. [Täydentyy lausuntokierroksen jälkeen]

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Avioliittolaki

66 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksen sisältämät muotovaatimukset ulotetaan koskemaan myös 103 d §:ssä tarkoitettua avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta.

86 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan pykälän 2 ja 3 momentin sisältämät vallinnanrajoitukset ovat voimassa ainoastaan siihen saakka, kunnes avioliiton purkautumisesta on kulunut 10 vuotta. Ehdotuksen mukaan 10 vuoden määräaika alkaa kulua siitä päivästä, jolloin lainvoimainen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu tai jolloin avioliitto on purkautunut puolison kuoleman johdosta. Vallinnanrajoitusten lakkaamisesta ole mahdollista sopia toisin.

89 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan kielellistä päivitystä, joka ei muuta säännöksen sisältöä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan 1 momentissa tarkoitettua yhteisomistusolettamaa ei sovelleta, jos lainvoimaisen avioliiton purkautumisesta on kulunut yli 10 vuotta. Ehdotuksen mukaan 10 vuoden määräaika alkaa kulua siitä päivästä, jolloin lainvoimainen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu tai jolloin avioliitto on purkautunut puolison kuoleman johdosta. Ehdotettu säännös koskee kaikkia purkautuneita avioliittoja niiden purkautumissyystä riippumatta. Ehdotetun 10 vuoden määräajan jälkeen puolisoitten välisiin varallisuussuhteisiin sovelletaan yhteisomistusolettaman sijaan yleistä esineoikeudellista hallintaan perustuvaa omistusolettamaa. Entisten puolisoitten voidaan siten lähtökohtaisesti olettaa omistavan myös sellaisen hallussaan olevan omaisuuden, joka on hankittu avioliiton aikana, kun avioliiton purkautumisesta on kulunut 10 vuotta.

103 c §. Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälän 1 momentissa säädetään avio-oikeuden vanhentumisajasta, joka on ehdotuksen mukaan 10 vuotta. Avio-oikeuden vanhentuminen tarkoittaa sitä, että kumpikaan puoliso tai heidän perillisensä ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle. Ehdotuksen mukaan vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona lainvoiman

saanut avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on annettu. Avio-oikeuden ei ehdoteta vanhentuvan, jos avioliitto purkautuu puolison kuoleman johdosta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että avio-oikeuden vanhentumisen voi katkaista hakemalla tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi. Vanhentumisen katkaiseva vaikutus olisi ainoastaan toimitusosituksen käynnistämiseksi tuomioistuimelle osoitetulla hakemuksella, eivätkä esimerkiksi puolisolle osoitettu tahdonilmaus osituksen toimittamisesta tai sopimusositusta koskevien neuvottelujen käynnistäminen katkaisisi avio-oikeuden vanhentumista.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että jos haettu toimitusositus raukeaa, avio-oikeuden vanhentumisaika jatkaa kulumistaan siitä vaiheesta lukien, jossa se oli määräajan keskeytyessä. Säännöksen tarkoituksena on estää tilanne, jossa puoliso hakee käräjäoikeudelta pesänjakajaa ositusta varten ainoastaan estääkseen avio-oikeuden vanhentumisen. Ehdotus johtaa siihen, että avio-oikeus voi pysyä voimassa enintään 10 vuotta ja toimitusositukseen kuluvan ajan sisältämän ajanjakson, jos puoliset eivät ole tehneet avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta.

Ehdotetun 4 momentin mukaan ositusta, jossa avio-oikeus on todettu vanhentuneeksi, ei voida 103 b §:n nojalla sovittaa. Mainitun 103 b §:n 3 momentin mukaan osituksen sovittelua koskeva vaatimus voidaan tehdä joko osituksessa tai osituksen jälkeen. Mikäli osituksessa todetaan, että avio-oikeus on vanhentunut, ei ositusta voida sen aikana tai myöhemminkään sovittaa. Jos taas osituksen sovittelua koskeva vaatimus tehdään osituksen jälkeen, ositusta voidaan 103 b §:n nojalla sovittaa, jos avio-oikeus oli voimassa osituksen toimittamishetkellä.

Avio-oikeuden vanhentuminen tarkoittaa 1 momentin mukaisesti sitä, että puolisoilla ei enää ole velvollisuutta luovuttaa omaisuuttaan osituksessa avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle. Tällöin osituksen sovittelu ei 103 b §:n nojalla ole mahdollista, sillä lain 103 b §:n 2 momentin lista sovittelun keinoista on tyhjentävä, ja kaikissa keinoissa on kyse siitä, että puolisoitten tai toisen puolison avio-oikeuden alainen omaisuus määritellään uudelleen. Momentin 1 kohdan mukaan ositusta voidaan sovittaa siten, että avio-oikeus poissuljetaan kokonaan tai osittain. Momentin 2 ja 3 kohdan mukaan sovittelu voidaan toteuttaa myös niin, että tietty omaisuus tulee kokonaan tai osittain avio-oikeuden alaan. Koska avio-oikeuden vanhennuttua tasingonluovutusvelvollisuutta ei enää ole, 103 b §:n 2 momentissa lueteltuja keinoja osituksen sovittelulle ei ole mahdollista hyödyntää.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin puolisoiden mahdollisuudesta sopia 1 momentin mukaisesta 10 vuoden vanhentumisajasta toisin avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sopimuksella.

103 d §. Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälässä säädetään avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta.

Ehdotetun 1 momentin mukaan puoliset voivat avio-oikeuden vanhentumista koskevassa sopimuksessa määrätä muusta kuin 103 c §:ssä tarkoitetusta 10 vuoden määräajasta. Puolisot voisivat halutessaan sopia joko laissa säädettyä lyhyemmästä tai pidemmästä vanhentumisajasta. Sopimuksen tulee noudattaa lain 66 §:ssä säädettyjä muotovaatimuksia, mutta se on sisällöltään vapaamuotoinen.

Pykälän ehdotetussa 2 momentissa todetaan, että avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on tehtävä kirjallisesti. Lisäksi momentissa säädetään, että mikäli puoliso on vajaavaltainen tai hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu eikä hän siksi ole oikeutettu itse tekemään ositusvaateen vanhentumista koskevaa sopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen. Rajoitus ei merkitsisi sitä, että ositusvaateen vanhentumisesta sopiminen olisi yksin edunvalvojan päätettävissä. Avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tekeminen ei olisi korostetun henkilökohtainen oikeustoimi, vaan edunvalvojalla olisi asiassa myötämääräämisoikeus. Käytäntö olisi tältä osin sama kuin mitä 42 §:ssä on säädetty avioehtosopimuksesta.

Ehdotettuun 2 momenttiin sisältyy lisäksi säännös siitä, että edunvalvoja ei saa hyväksyä puolison tekemää avio-oikeuden vanhentumista koskevaa sopimusta, jossa avio-oikeuden vanhentumisaika on sovittu laissa säädettyä 10 vuotta lyhyemmäksi. Ehdotuksen tavoittena on estää tilanne, jossa edunvalvoja hyväksyisi sopimuksen sellaisesta avio-oikeuden vanhentumisajan merkittävästä lyhentämisestä, jossa tosiasiallisesti kyse olisi avio-oikeudesta luopumisesta. Mikäli edunvalvonnan alainen puoliso haluaa luopua avio-oikeudestaan, edunvalvojalla on mahdollisuus hakea holhousviranomaisen lupaa sopimusosituksen toimittamiseksi Holhous-toimesta annetun lain (442/1999) 34 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen rekisteröinnistä. Ehdotuksen mukaan avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on jätettävä rekisteröitäväksi Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle. Ilmoituksen rekisteröinnistä voi tehdä puoliso. Ilmoituksen liitteenä on oltava jäljennös avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta. Jäljennös voi olla myös sähköisessä muodossa.

Ehdotetun 4 momentin mukaan avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity. Ehdotetun Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain 4 a §:n mukaisesti rekisteröinnin perusteena on rekisteröintiä koskevan hakemuksen vastaanottamispäivä. Rekisteröintiä voi hakea, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva tuomioistuimen päätös on saanut lainvoiman. Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus ei kuitenkaan tule voimaan, jos sopimusta ei ole tehty säädetyssä muodossa eli se ei täytä 66 §:ssä ja tämän pykälän 2 momentissa säädettyjä vaatimuksia. Samoin sopimus ei tule voimaan, jos hakemus on jätetty avio-oikeuden jo vanhennuttua. Sopimuksen rekisteröinti ei siten takaa sitä, että sopimus astuu voimaan, jos sopimusta rasittaa esimerkiksi todistajien esteettömyyttä koskeva muotovirhe.

Ehdotetun 5 momentin mukaan mitä pykälässä säädetään puolisoista, sovelletaan myös puolisoiden kuolinpesiin. Siten puolisoiden lisäksi puolisoiden kuolinpesät voivat olla avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen osapuolena, ja puolison ohella myös puolison kuolinpesä voi hakea sopimuksen rekisteröintiä.

Voimaantulosäännös. Lain voimaantulon osalta on välttämätöntä ottaa huomioon se, että lain hyväksymisen ja voimaantulon väliin jää riittävä aika lain täytäntöönpanoa varten. Ehdotetut muutokset edellyttävät uuden avio-oikeusasioiden rekisterin perustamista Digi- ja väestötietovirastoon.

7.2 Perintökaari

18:1 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan tarkennettavaksi niin, että eloonjäänyt puoliso ei ole kuolinpesän osakas, jos puolisoilla ei avioehtosopimuksen, avio-oikeuden vanhentumisen tai muun syyn vuoksi ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja. Momentissa tarkoitettuja muita syitä voivat olla esimerkiksi avio-oikeuden poissulkeminen testamentilla tai lahjakirjalla.

Ehdotettu muutos ei asiallisesti muuta momentin sisältöä. Muutoksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi esitykseen sisältyvän avio-oikeuden vanhentumisen vaikutus entisen puolison kuolinpesän osakkuuteen. Avio-oikeuden vanhentumisesta säädetään avioliittolain 103 c §:ssä, jonka mukaan avio-oikeus vanhentuu 10 vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antopäivästä, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu tai puoliset eivät ole sopineet avio-oikeuden vanhentumisesta toisin.

7.3 Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta uudesta lain soveltamisalaan kuuluvasta avio-oikeusasioiden rekisteristä. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tullaan rekisteröimään avioliittolain 103 d §:ssä tarkoitetut avio-oikeuden vanhentumista koskevat sopimukset.

2 §. *Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi tieto siitä, että myös uuden avio-oikeusasioiden rekisterin käsittelyn tarkoituksena on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi. Uuden rekisterin käsittelyn tarkoitus on siis sama kuin jo olemassa olevien avioehtoasioiden rekisterin, avoliittoasioiden rekisterin sekä lahjoitusasioiden rekisterin.

4 a §. *Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavat tiedot.* Pykälä olisi uusi, ja se sisältäisi uuteen avio-oikeusrekisteriin tallennettavia tietoja koskevan sääntelyn. Pykälässä säädettäisiin avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavista tiedoista. Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetaan tietoja avioliittolain 103 d §:ssä tarkoitetusta avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta. Rekisteriin tallennetaan sopimuksen tehneiden puolisoiden nimet ja henkilötunnukset tai henkilötunnuksen puuttuessa syntymäaika ja kotikunta. Lisäksi rekisteriin tallennetaan avioliiton purkautumispäivä. Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus voidaan avioliittolain 103 d §:n 4 momentin mukaan rekisteröidä vasta, kun avioeroa tai avioliiton kumoamista koskeva päätös on saanut lainvoiman, joten avioliiton purkautumispäivä on tiedossa sopimuksen rekisteröintihetkellä. Lisäksi rekisteriin tallennetaan asiakirjan laji ja päivämäärä, rekisteröinnin perusteena olevan ilmoituksen vastaanottamispäivä eli päivä, jona sopimus on tullut voimaan, sekä rekisteriviranomaisen nimi, asiakirjan rekisteröintipäivä, asian tunnistetiedot ja jäljennös sopimuksesta.

10 §. *Rekisterien tietojen luovuttaminen.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi tieto siitä, että sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto uudessa 4 a §:ssä säädettyyn avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetuista tiedoista. Avio-oikeusasioiden rekisteristä saa tietoja siis samoin perustein kuin avioehtoasioiden rekisteristä, avoliittoasioiden rekisteristä, lahjoitusasioiden rekisteristä ja vihkimisoikeusrekisteristä.

7.4 Laki velan vanhentumisesta

1 §. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan selvyuden vuoksi lisättäväksi uusi 5 kohta, jonka mukaan lakia ei sovelleta avioliittolain 103 c §:ssä tarkoitettuun avio-oikeuteen. Avio-oikeus on perhevarallisuus oikeudellinen toisen puolison omaisuuden kohdistuva oikeus, joka ei ole lain 1 §:ssä tarkoitettu lain soveltamisalaan kuuluva velka tai velvoite.

Laki tulee kuitenkin sovellettavaksi, kun osituksessa määritellyn, avio-oikeudesta johtuvan tasinkovelan olemassaolo ja laajuus on tullut vahvistetuksi ositus sopimuksessa tai pesänjakajan päätöksellä. Avio-oikeuden perusteella osituksessa määritelty tasinkovelka on konkreettinen rahavelka ja kuuluu yleisten vanhentumissääntöjen piiriin.

8 Voimaantulo

8.1 Yleistä

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2026. Lakien täytäntöönpano vaatii kuitenkin uuden Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämän avio-oikeusasioiden rekisterin perustamista, minkä vuoksi työryhmä ehdottaa, että lait tulevat voimaan aikaisintaan kuusi kuukautta niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Ehdotetut avio-oikeuden, vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman vanhentumista koskevat säännökset soveltuvat purkautuneisiin avioliittoihin riippumatta siitä, onko avioliitto purkautunut ennen lain voimaantuloa vai sen jälkeen. Säännösten soveltamista ennen lain voimaantuloa purkautuneisiin avioliittoihin ehdotetaan kuitenkin osin rajoitettavaksi.

8.2 Avio-oikeuden vanhentuminen

Avio-oikeuden ehdotetaan vanhentuvan kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antopäivästä, mutta kuitenkin aikaisintaan viiden vuoden kuluttua lakien voimaantulosta. Entisillä puolisoilla on siten käytettävissään vähintään viiden vuoden määräaika joko toimittaa ositus tai tehdä sen lykkäämistä koskeva sopimus ennen avio-oikeuden vanhentumista. Käytännössä ehdotus tarkoittaa sitä, että jos puolisoiden avioeropäätös on annettu esimerkiksi seitsemän vuotta ennen lakien voimaantuloa, on heillä siirtymäsäännöksen takaama viiden vuoden vähimmäisaika reagoida avio-oikeuden vanhentumiseen. Jos taas puolisoiden avioerosta on annettu päätös kolme vuotta ennen lakien voimaantuloa, puolisoiden avio-oikeus vanhentuu seitsemän vuotta lakien voimaantulon jälkeen.

Esitettyssä ratkaisussa on pyritty tasapainottamaan toisaalta tarve helpottaa vanhojen toimittamatta jääneiden ositusten aiheuttamien hankalien tilanteiden selvittämistä kuolinpesissä ja toisaalta puolisoiden oikeusvarmuuden tarve ja riittävä ennakkovarautumisen mahdollisuus. Työryhmän arvion mukaan ehdotettu viiden vuoden määräaika osituksen toimittamiselle tai avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen tekemiselle on kohtuullinen. Jos vanhentumissääntelyä ei ulotettaisi avioliittoihin, jotka on purettu tuomiolla ennen lain voimaantuloa, sääntely toteuttaisi tavoitteitaan vasta vuosikymmenten kuluttua. Järjestelmään jäisi valtava

joukko vanhentumattomia avio-oikeuksia, ja vanhentumissääntely asettaisi ihmiset eri asemiin suhteessa toisiinsa. Suurimmat käytännön ongelmat esimerkiksi osituksen toimittamista koskevan dokumentaation saatavuudessa liittyvät usein tapauksiin, joissa avioliitto on purettu jo vuosia tai vuosikymmeniä sitten.

Esityksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole antaa ”jatkoaikaa” sellaisille ositusvaateille, jotka on ennen lakien voimaantuloa voimassa olleen oikeuskäytännön nojalla katsottu vanhentuneiksi.³⁸ Vähimmäismääräaikaa koskevan ehdotuksen tarkoitus ei ole luoda viiden vuoden aikaikkunaa, jonka aikana vuosia tai vuosikymmeniä passiivisina pysyneillä entisillä aviopuolisoilla on mahdollisuus aktivoitua ja esittää vaateita entisen puolisonsa omaisuutta kohtaan.

8.3 Vallinnanrajoitusten vanhentuminen

Avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten ehdotetaan vanhentuvan kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioliiton purkamista koskevan päätöksen antopäivästä tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta, mutta kuitenkin aikaisintaan viiden vuoden kuluttua lakien voimaantulosta. Vallinnanrajoituksilla suojaa saavalla puolisoilla on siten vähintään viisi vuotta aikaa vaatia toimitusositusta, hakea tuomioistuimelta turvaamistoimea tai muulla tavoin valmistautua vallinnanrajoitusten vanhentumiseen.

Vallinnanrajoitusten vanhentumissääntelyn ehdotetaan ulotettavan kaikkiin purkautuneisiin avioliittoihin riippumatta siitä, mikä osa omaisuudesta on vallinnanrajoitusten alaista. Vallinnanrajoitusten ehdotaan siten vanhentuvan myös silloin, kun ositusperuste on syntynyt ennen 1.1.1988.

Työryhmä arvioi ehdotetun viiden vuoden määräajan olevan vähintäänkin riittävä aika vallinnanrajoituksilla suojaa saavalle puolisolle suojata omat intressinsä. Ehdotettua viiden vuoden määräaikaa puoltaa myös sääntelyn yhtenäisyyden tavoite.

8.4 Yhteisomistusolettaman vanhentuminen

Avioliittolain mukaisten yhteisomistusolettaman ehdotetaan vanhentuvan kymmenen vuoden kuluttua lainvoimaisen avioliiton purkamista koskevan päätöksen antopäivästä tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta. Kymmenen

38 Kts. luku 2.2.1.

vuoden määräajan ehdotetaan olevan sama riippumatta siitä, onko ositusperuste syntynyt ennen lain voimaantuloa vai sen jälkeen. Siten jos lain voimaantulon jälkeen halutaan tehdä yli 10 vuotta sitten purkautuneet avioliiton jäljiltä ositus, osituksessa ei enää sovelleta yhteisomistusolettamaa, vaan yleisiä varallisuus-oikeudessa sovellettavia omistusta koskevia olettamia.

9 Suhde muihin esityksiin

9.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

[Mahdollisia ajankohtaisia riippuvuuksia lisätään tarpeen mukaan ehdotusten jatkovalmistelun yhteydessä.]

9.2 Suhde talousarvioesitykseen

[Ehdotuksella saattaa avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen rekisteröinnistä syntyvien järjestelmäkustannusten vuoksi olla liittymä vuoden 2025 talousarvioon, minkä vuoksi saattaa olla tarve käsitellä esitys sen yhteydessä.]

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

10.1 Avio-oikeuden vanhentuminen

Perustuslain 15 §:ssä säädetään omaisuuden suojasta. Tämä ei käsitä ainoastaan omistusoikeuden suojaa, vaan myös varallisuusarvoiset velvoite- ja saamisoikeudet nauttivat perustuslain omaisuuden suojaa. Perustuslaki antaa tosin suojaa vain yksilöllä jo oleville varallisuusosoikeuksille. Sen sijaan sellaiset tulevaisuuteen kohdistuvat taloudelliset odotukset, joiden syntyminen riippuu jonkin epävarman ehdon täyttymisestä, eivät nauti perustuslainsuojaa.³⁹

Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa omaisuuden suojan ja avio-oikeuden suhteeseen 1980-luvun loppupuolella osituksen sovittelusta säädettäessä. Perustusvaliokunnan tuolloin antamaan lausuntoon (*PeVL 13/1986 vp*) on myös nimenomaisesti viitattu perusoikeusuudistuksen omaisuuden suojaa koskevissa esitöissä.⁴⁰ Lausunnon kohteena olleessa asiassa on kysymys hyvin samankaltaisesta tilanteesta esitettävän avio-oikeuden vanhentumisen kanssa. Valiokunnan lausunnossaan arvioima osituksen sovittelusäntely saattoi johtaa siihen, että puoliso ei avioliittolain pääsäännöstä huolimatta saa toisen puolison omaisuutta avio-oikeuden nojalla, tai että tietty omaisuus on kokonaan tai osaksi sellaista, johon toisella puolisollla ei ole avio-oikeutta. Perustuslakivaliokunta ei nähnyt tässä ongelmia perusoikeuksien suojan näkökulmasta. Valiokunta totesi lausunnossaan, että avio-oikeus ei avioliiton aikana ole perustuslain suojaama varallisuusetus, sillä avio-oikeudella ei ole reaalista arvoa. Avio-oikeutta sellaisenaan ei voi luovuttaa eikä se myöskään voi joutua pakkorealisaation kohteeksi. Näin ollen ehdotetulle osituksen sovittelua koskevalle sääntelylle ei ollut estettä perustuslain (silloin Hallitusmuodon) näkökulmasta.⁴¹

39 HE 309/1993 vp s. 63 ja Pekka Lämsineva, Omaisuudensuoja (PL 15 §), s. 549–604 teoksessa Pekka Hallberg – Heikki Karapuu – Tuomas Ojanen – Martin Scheinin – Kaarlo Tuori – Veli-Pekka Viljanen (Toim.) Perusoikeudet. WSOY Pro 2011, 572–573.

40 PeVL 13/1986 vp, s. 3.

41 PeVL 13/1986 vp, s. 3.

Perustuslakivaliokuntavaliokunta totesi osituksen sovittelusääntelyä koskevassa lausunnossaan, että avio-oikeus ei *avioliiton aikana* ole perustuslailla suojattava varallisuusetuus. Valiokunta ei kuitenkaan suoraan ottanut kantaa siihen, tuleeko avio-oikeudesta jossain vaiheessa perustuslain suojaama varallisuusetuus, ja jos tulee, niin missä vaiheessa tällainen muutos tapahtuu. On kuitenkin huomattava, että osituksen sovittelu, jota valiokunnan lausunto koski, voidaan toimittaa milloin tahansa ositusperusteen syntyhetken jälkeen. Ositus ja sen sovittelu voidaan – ja voitiin jo tuolloin ehdotetun lainsäädännön mukaan – toimittaa myös avioliiton päätyttyä. Perustuslakivaliokunta ei lausuntonsa perusteella nähnyt perusoikeuksien näkökulmasta estettä sille, että avio-oikeuteen puututtaisiin avioliiton jo purkaututtua, kuten avio-oikeuden vanhentumista koskevassa esityksessä ehdotetaan tehtävän. Perustuslakivaliokunta totesi perusteluissaan, että avio-oikeus ei ole perustuslain suojaama varallisuusetuus, sillä avio-oikeudella ei ole reaalista arvoa, koska sitä voi sellaisenaan ei voi luovuttaa eikä se myöskään voi joutua pakkorealisaation kohteeksi. Samat kriteerit voivat koskea avio-oikeutta myös avioliiton päättymisen jälkeen. Avio-oikeutta sellaisenaan ei voi luovuttaa eikä se voi joutua pakkorealisaation kohteeksi, vaikka avioliitto olisi jo purkautunut. Edes osituksen käynnistäminen ei vaikuta asiaan, vaan avio-oikeus synnyttää kuvailtuja varallisuus-oikeudellisia vaikutuksia aikaisintaan siinä vaiheessa, kun toiselle puolisolle maksettava tasinko yksilöidään.⁴² Ositusta voidaan AL 103 b §:n mukaan sovitella myös osituksen toimittamisen jälkeen, joten vaikuttaa siltä, että perustuslain 15 § ei tarjoa ehdotonta omaisuuden suojaa avio-oikeudelle edes silloin, kun ositus on toimitettu.

Esityksessä ehdotetulla avio-oikeuden vanhentumissääntelyllä on avio-oikeuden toteutumisen kannalta hyvin samanlaisia vaikutuksia kuin 1980-luvulla ehdotetulla osituksen sovittelusääntelyllä. Molemmat sääntelykokonaisuudet saattavat johtaa siihen, että tietty puolisojen omaisuus on sellaista, johon toisella puolisollla ei ole avio-oikeutta. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan 13/1986 vp todennut, että tällaiselle sääntelylle ei perustuslain tarjoaman omaisuudensuojan näkökulmasta ole estettä. Perustuslain turvaama omaisuudensuoja ei valiokunnan mukaan myöskään estä sitä, että ehdotetulla tavalla avio-oikeuteen puuttuvalla sääntelyllä olisi takautuvia vaikutuksia.

10.2 Vallinnanrajoitusten vanhentuminen

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolain vallinnanrajoitukset raukeavat 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta. Ehdotetun sääntelyn mukaan omistava puoliso ei enää 10 vuoden jälkeen tarvitsisi entisen puolisonsa lupaa perheen yhteisenä

42 Tapani Lohi, Osinko, tasinko ja sivullissuoja. Suomalainen lakimiesyhdistys 2003, s. 79.

kotina käytetyn kiinteistön tai yhteisesti käytettävän asuinirtaimiston luovuttamiseen tai siirtämiseen. Avioliittolain vallinnanrajoitukset on nimensä mukaisesti rajoituksia henkilön oikeuteen hallita omaisuuttaan ja tehdä siihen liittyviä oikeustoimia. Tällaisten rajoitusten vanhentumisesta säätäminen siis osaltaan vahvistaa PL 15 §:llä turvattua omaisuuden suojaa.

Yksi avioliittolain vallinnanrajoitussäätelyn tarkoituksista on suojata perheen elämisen ja asumisen kannalta tärkeän omaisuuden hallintaa ja käyttöä niin, että omistajapuoliso ei pääsisi tekemään koko perheen kannalta vahingollisia oikeustoimia.⁴³ Vallinnanrajoitusten voi siksi katsoa liittyvän PL 10 §:ssä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa (Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 63/1999, 8 artikla, sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus SopS 8/1976, 17 ja 23 artiklat) turvaamaan perhe-elämän suojaan. Valmistelussa on kuitenkin arvioitu, että 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta puolisoitten välillä ei yleensä tosiasiallisesti enää ole sellaista perhe-elämää, jota PL 10 §:llä on ollut tarkoitus suojata. Näin ollen ehdotettu vallinnanrajoitusten vanhentuminen 10 vuotta avioliiton purkautumisesta voidaan myös perustuslailla taatun perhe-elämän näkökulmasta pitää perusteltuna.

10.3 Yhteisomistusolettaman vanhentuminen

Esityksessä ehdotetaan säädettävän myös avioliittolain mukaisen yhteisomistusolettaman vanhentumisesta. Ehdotettu yhteisomistusolettaman vanhentuminen ei kuitenkaan vaikuta irtainten esineiden todellisiin omistussuhteisiin, vaan kyse on esineoikeudellisen olettaman muutoksesta. Esityksen mukaan esineen omistusoikeus ei voi siirtyä puolisolta toiselle ajan kulumisen seurauksena. Siten ehdotettu yhteisomistusolettaman vanhentumissäätely ei ole ristiriidassa PL 15 §:ssä taatun omaisuuden suojan kanssa.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

43 Lohi 2023 s. 211–212.

11 Lakiehdotukset

11.1 Laki avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan avioliittolain (234/1929) 66 §:n 1 momentti ja 89 §:n 1 momentti sellaisena kuin niistä on 66 § laissa 97/2011, sekä
lisätään lakiin 86 §:ään uusi 4 momentti, 89 §:ään uusi 2 momentti sekä uusi 103 c ja 103 d § seuraavasti:

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen, luettelon ja avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen, joista säädetään 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42, 60 ja 103 d §:ssä, on, jotta ne olisivat päteviä, oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Kiinteää omaisuutta koskeva lahjakirja tai suostumus voidaan allekirjoittaa myös kaupanvahvistajan oikeaksi todistamana.

86 §

Suostumusta tai lupaa, jota 2 ja 3 momentissa tarkoitetaan, ei kuitenkaan tarvita, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta.

89 §

Jos puolisoiden omaisuutta eroteltaessa jonkin irtaimen esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, kumman puolison omaisuuteen se kuuluu tai että se on yhteistä omaisuutta, on puolisoiden katsottava saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua yhteisomistusolettamaa ei kuitenkaan sovelleta, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta.

103 c §

Avio-oikeus vanhentuu 10 vuoden kuluttua siitä, kun lainvoimainen päätös puolisoiden avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on annettu, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Kun avio-oikeus on vanhentunut, kumpikaan puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle.

Avio-oikeuden vanhentuminen katkeaa, kun puoliso tai puolison kuolinpesä hakee tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu 10 vuoden määräaika keskeytyy 2 momentissa tarkoitettun menettelyn ajaksi, kun pesänjakajan määräämistä koskeva asia tulee vireille. Jos mainittu asia raukeaa, määräaika jatkaa kulumistaan sen keskeytyshetkestä lukien.

Ositusta, jossa avio-oikeus on todettu vanhentuneeksi, ei voida 103 b §:n nojalla sovittaa.

Määräaika, jota 1 momentissa tarkoitetaan, ei kuitenkaan sovelleta, jos osapuolet ovat sopineet muusta määräajasta avio-oikeuden vanhentumista koskevalla sopimuksella.

103 d §

Puolisot voivat avio-oikeuden vanhentumista koskevassa sopimuksessa määrätä muusta kuin 103 c §:ssä tarkoitettusta 10 vuoden määräajasta.

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on tehtävä kirjallisesti. Jos puoliso vajaavaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi ei ole oikeutettu itse tekemään ositusvaateen vanhentumista koskevaa sopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen. Edunvalvoja ei kuitenkaan saa hyväksyä sopimusta, jossa avio-oikeuden vanhentumisaika on sovittu laissa säädettyä 10 vuotta lyhyemmäksi.

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on jätettävä rekisteröitäväksi Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle. Ilmoituksen rekisteröinnistä voi tehdä puoliso. Ilmoituksen liitteenä on oltava jäljennös ositusvaateen vanhentumista koskevasta sopimuksesta.

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity. Sopimus voidaan rekisteröidä, kun avioliiton purkamista koskeva päätös on saanut lainvoiman. Sopimus ei kuitenkaan tule voimaan, jos sitä ei ole tehty säädettyssä muodossa tai hakemus on jätetty sen jälkeen, kun avio-oikeus on vanhentunut.

Mitä puolisoista säädetään, sovelletaan myös puolisoitten kuolinpesiin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tätä lakia sovelletaan myös avioliittoihin, joiden purkamista koskeva lainvoimainen päätös on annettu tai jotka ovat purkautuneet puolison kuoleman johdosta ennen lain voimaantuloa, jollei jäljempänä toisin säädetä.

Avio-oikeuden vanhentuminen. Avio-oikeus vanhentuu 103 c §:n 1 momentin mukaisesti 10 vuoden kuluttua lainvoimaisen avioliiton purkamista koskevasta päätöksestä, mutta kuitenkin aikaisintaan viisi vuotta lain voimaantulon jälkeen, jos puoliset eivät ole sopineet asiasta toisin.

Vallinnanrajoitusten vanhentuminen. Lain 86 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua lupaa ei tarvita, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta ja lain voimaantulosta vähintään viisi vuotta.

11.2 Laki perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan perintökaaren (40/1965) 18 luvun 1 §:n 1 momentti seuraavasti:

1 §

Kuolinpesän osakkaita ovat perilliset ja yleisjälkisaädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos ositus on toimitettu taikka jos puolisoilla ei avioehtosopimuksen, avio-oikeuden vanhentumisen tai muun syyn vuoksi ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ei eloonjäänyt puoliso ole osakas, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisaädöksen saaja. Se, jolla on oikeus saada perintö tai testamentti vasta toisen perillisen tai yleisjälkisaädöksen saajan kuoltua, on tämän vaan ei perittävän kuolinpesän osakas.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

11.3 Laki Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain (1156/2019) 1 §, 2 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti sekä lisätään lakiin uusi 4 a § seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä, joita ovat avioehtoasioiden rekisteri, avio-oikeusasioiden rekisteri, avoliittoasioiden rekisteri, lahjoitusasioiden rekisteri, vihkimisoikeusrekisteri sekä holhousasioiden rekisteri.

2 §

Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus

Avioehtoasioiden rekisterin, avio-oikeusasioiden rekisterin, avoliittoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi.

4 a §

Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavat tiedot

Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetaan tiedot avioliittolain 103 d §:ssä tarkoitettusta avio-oikeuden vanhentumista koskevasta sopimuksesta seuraavasti:

- 1) puolisojen nimet ja henkilötunnukset tai henkilötunnuksen puuttuessa syntymäaika ja kotikunta tai asuinvaltio;
- 2) avioliiton purkautumispäivä;
- 3) asiakirjan laji ja päiväys;
- 4) rekisteröinnin perusteena olevan ilmoituksen vastaanottamispäivä;
- 5) rekisteriviranomaisen nimi, asiakirjan rekisteröintipäivä ja asian tunnistetiedot;
- 6) jäljennös sopimuksesta.

10 §

Rekisterien tietojen luovuttaminen

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto tämän lain 4, 4 a ja 5–7 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin tallennetuista tiedoista. Kotikuntaa koskevan tiedon voi kuitenkin saada vain, jos tieto on julkinen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

11.4 Laki velan vanhentumisesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia ei sovelleta:

- 1) veroon, julkiseen maksuun tai muuhun rahasaamiseen, joka saadaan periä ulosototoimin ilman tuomiota tai päätöstä;
- 2) sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen taikka uhkasakkoon tai teettämis- tai keskeyttämissuhkaan;
- 3) eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla, lakisääteisen vakuutuksen perusteella tai julkisista varoista suoritettavaan eläkkeeseen, korvaukseen, tukeen tai muuhun etuuteen;
- 4) lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) tarkoitettuun elatusapuun taikka kunnan takautumissaatavaan, joka perustuu elatusturvalain (671/1998) nojalla lapselle suoritettavaan elatustukeen; eikä
- 5) avioliittolaissa (234/1929) tarkoitettuun avio-oikeuteen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

12 Lagförslag

12.1 Lag om ändring av äktenskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i äktenskapslagen (234/1929) 66 1 mom. och 89 § 1 mom., av dem 66 § sådan
 den lyder i lag 97/2011, samt
fogas till 86 § ett nytt 4 mom., till 89 § ett nytt 2 mom. och till lagen nya 103 c och
 103 d § som följer:

66 §

Ett gåvobrev, ett skriftligt samtycke, ett äktenskapsförord, en förteckning och ett avtal om preskription av giftorätt, om vilka det är fråga i 35 § 2 mom. samt i 38, 42, 60 och 103 d §, ska för att gälla vara daterade, behörigen undertecknade och bevittnade av två ojäviga personer. Ett gåvobrev eller ett samtycke som gäller överlåtelse av fast egendom kan undertecknas också såsom till riktigheten bestyrkt av ett köpvittne.

86 §

Ett samtycke eller tillstånd som avses i 2 och 3 mom. behövs dock inte om det har förflutit mer än tio år från det att ett lagakraftvunnet beslut som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap meddelades eller från det att äktenskapet upplöstes på grund av den ena makens död.

89 §

Om det vid åtskiljandet av makarnas egendom i fråga om ett visst lösöre inte av omständigheterna framgår och inte heller kan visas vilkendera makes egendom lösöret tillhör eller att lösöret är gemensam egendom, ska makarna anses ha förvärvat lösöret tillsammans med lika rättigheter.

Den i 1 mom. avsedda presumtionen om samägande tillämpas dock inte om det har förflutit mer än tio år från det att ett lagakraftvunnet beslut som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap meddelades eller från det att äktenskapet upplöstes på grund av den ena makens död.

103 c §

Giftorätten preskriberas tio år efter det att ett lagakraftvunnet beslut om äktenskapsskillnad mellan makar eller om upphävande av äktenskap har meddelats, om inte preskriptionen har avbrutits före det. När giftorätten har preskriberats är ingen av makarna skyldig att med stöd av giftorätten överlåta egendom till den andra maken.

Preskriptionen av giftorätten avbryts när maken eller makens dödsbo hos domstol ansöker om en skiftesman för att förrätta avvittringen.

Den tidsfrist på tio år som avses i 1 mom. avbryts för den tid som förfarandet enligt 2 mom. pågår när ett ärende som gäller förordnande av skiftesman blir anhängigt. Om ärendet avskrivs, fortsätter tidsfristen att löpa från tidpunkten för avbrytandet.

En avvittring vid vilken giftorätten konstateras vara preskriberad kan inte jämkas med stöd av 103 b §.

Tidsfristen enligt 1 mom. tillämpas dock inte om parterna har kommit överens om någon annan tidsfrist genom ett avtal som gäller preskription av giftorätt.

103 d §

Makarna kan i ett avtal som gäller preskription av giftorätt besluta om en annan tidsfrist än den tidsfrist på tio år som avses i 103 c §.

Ett avtal som gäller preskription av giftorätt ska ingås skriftligen. Om en make på grund av omyndighet eller begränsning av handlingsbehörigheten inte är berättigad att själv ingå ett avtal som gäller preskription av kravet på avvittring, ska han eller hon inhämta intressebevakarens skriftliga godkännande för det. Intressebevakaren får dock inte godkänna ett avtal där preskriptionstiden för giftorätten har avtalats vara kortare än den tid på tio år som föreskrivs i lagen.

Ett avtal som gäller preskription av giftorätt ska lämnas in för registrering till Myn- digheten för digitalisering och befolkningsdata eller Statens ämbetsverk på Åland. Anmälan om registrering kan lämnas in av en av makarna. Till anmälan ska fogas en kopia av avtalet om preskription av kravet på avvittring.

Ett avtal som gäller preskription av giftorätt träder i kraft när det har registrerats. Avtalet kan registreras när beslutet om upplösning av äktenskapet har vunnit laga kraft. Avtalet träder dock inte i kraft om det inte har ingåtts i föreskriven form eller om ansökan har lämnats in efter det att giftorätten har preskriberats.

Vad som föreskrivs om makar tillämpas också på makarnas dödsbon.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Denna lag tillämpas också på äktenskap i fråga om vilka ett lagakraftvunnet beslut om upplösning har meddelats före lagens ikraftträdande eller på äktenskap som har upplösts på grund av den ena makens död före lagens ikraftträdande, om inte något annat föreskrivs nedan

Preskription av giftorätten. Giftorätten preskriberas i enlighet med 103 c § 1 mom. tio år efter ett lagakraftvunnet beslut om upplösning av äktenskap, men dock tidigast fem år efter det att lagen har trätt i kraft, om inte makarna har kommit överens om något annat.

Preskription av begränsade förfoganderätter. Ett tillstånd som avses i 86 § 1 och 2 mom. behövs inte om det har förflutit mer än tio år från det att ett lagakraftvunnet beslut som gäller äktenskapsskillnad eller upphävande av äktenskap meddelades eller från det att äktenskapet upplöstes på grund av den ena makens död och det från lagens ikraftträdande har förflutit mer än fem år.

12.2 Lag om ändring av 18 kap. 1 § i ärvdabalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i ärvdabalken (40/1965) 18 kap. 1 § 1 mom. som följer:

1 §

Delägare i ett dödsbo är arvingarna och de universella testamentstagarna samt den efterlevande maken. Om avvitrning har ägt rum eller om maken på grund av äktenskapsförord, preskription av giftorätten eller annan orsak inte har giftorätt i den andra makens egendom, är den efterlevande maken inte delägare, om inte han eller hon är arvinge eller universell testamentstagare. Den som har rätt att ta arv eller testamente först efter en annan arvinges eller universell testamentstagares död, är delägare i dennes, men inte i arvlåtarens, dödsbo.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.3 Lag om ändring av lagen om vissa personregister vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om vissa personregister vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (1156/2019) 1 §, 2 § 1 mom. och 10 § 1 mom. samt
fogas till lagen en ny 4 a § som följer:

1 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag innehåller bestämmelser om följande personregister som förs av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata: registret över äktenskapsförordsärenden, registret över giftorättsärenden, registret över ärenden som gäller samboförhållanden, registret över gåvoärenden, vigselrättsregistret och registret över förmynderskapsärenden.

2 §

Syftet med behandlingen av uppgifter i registren

Syftet med behandlingen av uppgifter i registret över äktenskapsförordsärenden, registret över giftorättsärenden, registret över ärenden som gäller samboförhållanden och registret över gåvoärenden är att de rättsverkningar som är förknippade med inlämnande för registrering eller registrering av rättshandlingar mellan enskilda ska sättas i kraft och uppgifterna göras offentliga.

4 a §

Uppgifter som införs i registret över giftorättsärenden

I registret över giftorättsärenden införs följande uppgifter ur sådana avtal som gäller preskription av giftorätt och som avses i 103 d § i äktenskapslagen:

- 1) makarnas namn och personbeteckningar eller, om personbeteckning saknas, födelsetid och hemkommun eller den stat där personen är bosatt,
 - 2) dag för upplösning av äktenskap,
 - 3) handlingens art och datum för upprättande av handlingen,
 - 4) dag för mottagande av den anmälan som ligger till grund för registreringen,
 - 5) registermyndighetens namn, dagen för registrering av handlingen och identifieringsuppgifter för ärendet,
 - 6) en kopia av avtalet.
-

10 §

Utlämnande av registeruppgifter

Utöver vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) har var och en rätt att trots sekretessbestämmelserna ta del av uppgifter i register som avses i 4, 4 a och 5–7 § i denna lag. Uppgift om hemkommun kan dock fås endast om uppgiften är offentlig.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.4 Lag om ändring av 1 § i lagen om preskription av skulder

I enlighet med riksdagens beslut ändras i lagen om preskription av skulder (728/2003) 1 § 2 mom. som följer:

1 §

Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas inte på

- 1) skatter, offentliga avgifter eller andra penningfordringar som kan drivas in genom utsökning utan dom eller beslut,
- 2) böter, förverkandepåföljder eller andra straffrättsliga påföljder och inte heller på vite eller på hot om tvångsutförande eller avbrytande,
- 3) pensioner, ersättningar, bidrag och stöd eller andra förmåner som betalas med stöd av pensions- eller sociallagstiftningen, på grundval av lagstadgad försäkring eller av offentliga medel,
- 4) underhållsbidrag som avses i lagen om underhåll för barn (704/1975) eller på kommuners regressfordringar som grundar sig på underhållsstöd till barn enligt lagen om underhållstrygghet (671/1998), eller på
- 5) giftorätt enligt äktenskapslagen (234/1929).

Denna lag träder i kraft den 20 .

Liite: Rinnakkaistekstit

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan avioliittolain (234/1929) 66 §:n 1 momentti ja 89 §:n 1 momentti sellaisena kuin niistä on 66 § laissa 97/2011, sekä lisätään lakiin 86 §:ään uusi 4 momentti, 89 §:ään uusi 2 momentti sekä uusi 103 c ja 103 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen ja luettelon, joista säädetään 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42 ja 60 §:ssä, on, jotta ne olisivat päteviä, oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Kiinteää omaisuutta koskeva lahjakirja tai suostumus voidaan allekirjoittaa myös kaupanvahvistajan oikeaksi todistamana.

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen, luettelon ja avio-oikeuden vanhentumista koskevan sopimuksen, joista säädetään 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42, 60 ja 103 d §:ssä, on, jotta ne olisivat päteviä, oltava päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia. Kiinteää omaisuutta koskeva lahjakirja tai suostumus voidaan allekirjoittaa myös kaupanvahvistajan oikeaksi todistamana.

86 §

(uusi)

86 §

Suostumusta tai lupaa, jota 2 ja 3 momentissa tarkoitetaan, ei kuitenkaan tarvita, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

89 §

Jos puolisoiden omaisuutta eroteltaessa jonkin irtaimen esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, *kummanko* puolison omaisuuteen se kuuluu tai että se on yhteistä omaisuutta, on puolisoiden katsottava saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin.

(uusi)

89 §

Jos puolisoiden omaisuutta eroteltaessa jonkin irtaimen esineen suhteen ei käy olosuhteista selville eikä myöskään voida näyttää, *kumman* puolison omaisuuteen se kuuluu tai että se on yhteistä omaisuutta, on puolisoiden katsottava saaneen sen yhteisesti yhtäläisin oikeuksin.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua yhteisomistusolettamaa ei kuitenkaan sovelleta, jos lainvoimaisen avioeroa tai avioliiton kumoamista koskevan päätöksen antamisesta tai avioliiton purkautumisesta puolison kuoleman johdosta on kulunut yli 10 vuotta.

103 c §

Avio-oikeus vanhentuu 10 vuoden kuluttua siitä, kun lainvoimainen päätös puolisoiden avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on annettu, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Kun avio-oikeus on vanhentunut, kumpikaan puoliso ei ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan avio-oikeuden nojalla toiselle puolisolle.

Avio-oikeuden vanhentuminen katkeaa, kun puoliso tai puolison kuolinpesä hakee tuomioistuimelta pesänjakajaa osituksen toimittamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu 10 vuoden määräaika keskeytyy 2 momentissa tarkoitetun menettelyn ajaksi, kun pesänjakajan määräämistä koskeva asia tulee vireille. Jos mainittu asia raukeaa, määräaika jatkaa kulumistaan sen keskeytyshetkestä lukien.

Ositusta, jossa avio-oikeus on todettu vanhentuneeksi, ei voida 103 b §:n nojalla sovittaa.

Määräaikaa, jota 1 momentissa tarkoitetaan, ei kuitenkaan sovelleta, jos osapuolet ovat sopineet muusta määräajasta avio-oikeuden vanhentumisesta koskevalla sopimuksella.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

103 d §

Puolisot voivat avio-oikeuden vanhentumisesta koskevassa sopimuksessa määrätä muusta kuin 103 c §:ssä tarkoitetusta 10 vuoden määräajasta.

*Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on tehtävä kirjallisesti. Jos puoliso vajaa-
valtaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen vuoksi ei ole oikeutettu itse tekemään ositusvaateen vanhentumista koskevaa sopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen. Edunvalvoja ei kuitenkaan saa hyväksyä sopimusta, jossa avio-oikeuden vanhentumisaika on sovittu laissa säädettyä 10 vuotta lyhyemmäksi.*

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus on jätettävä rekisteröitäväksi Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle. Ilmoituksen rekisteröinnistä voi tehdä puoliso. Ilmoituksen liitteenä on oltava jäljennös ositusvaateen vanhentumista koskevasta sopimuksesta. . .

Avio-oikeuden vanhentumista koskeva sopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity. Sopimus voidaan rekisteröidä, kun avioliiton purkamista koskeva päätös on saanut lainvoiman. Sopimus ei kuitenkaan tule voimaan, jos sitä ei ole tehty säädettyssä muodossa tai hakemus on jätetty sen jälkeen, kun avio-oikeus on vanhentunut.

Mitä puolisoista säädetään, sovelletaan myös puolisoitten kuolinpesiin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Laki

perintökaaren 18 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan perintökaaren (40/1965) 18 luvun 1 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

18 luku

Kuolinpesän hallinnosta

1 §

Kuolinpesän osakkaita ovat perilliset ja yleisjälkisäädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Milloin ositus on toimitettu tai puolisollla ei ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ei eloonjäänyt puoliso ole osakas, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja. Se, jolla on oikeus saada perintö tai testamentti vasta toisen perillisen tai yleisjälkisäädöksen saajan kuoltua, on tämän vaan ei perittävän kuolinpesän osakas.

18 luku

Kuolinpesän hallinnosta

1 §

Kuolinpesän osakkaita ovat perilliset ja yleisjälkisäädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso. *Jos ositus on toimitettu taikka jos puolisollla ei avioehtosopimuksen, avio-oikeuden vanhentumisen tai muun syyn vuoksi ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ei eloonjäänyt puoliso ole osakas, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisäädöksen saaja. Se, jolla on oikeus saada perintö tai testamentti vasta toisen perillisen tai yleisjälkisäädöksen saajan kuoltua, on tämän vaan ei perittävän kuolinpesän osakas.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .

Laki

Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetun lain (1156/2019) 1 §, 2 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti sekä
lisätään lakiin uusi 4 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä, joita ovat avioehtoasioiden rekisteri, avoliittoasioiden rekisteri, lahjoitusasioiden rekisteri, vihkimisoikeusrekisteri sekä holhousasioiden rekisteri.

2 §

Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus

Avioehtoasioiden rekisterin, avoliittoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi.

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään Digi- ja väestötietoviraston henkilörekistereistä, joita ovat avioehtoasioiden rekisteri, *avio-oikeusasioiden rekisteri*, avoliittoasioiden rekisteri, lahjoitusasioiden rekisteri, vihkimisoikeusrekisteri sekä holhousasioiden rekisteri.

2 §

Rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus

Avioehtoasioiden rekisterin, *avio-oikeusasioiden rekisterin*, avoliittoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin tietojen käsittelyn tarkoitus on yksityishenkilöiden välisten oikeustoimien rekisteröitäväksi jättämiseen tai rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattaminen sekä tietojen saattaminen julkisiksi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

4 a §

Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennettavat tiedot

Avio-oikeusasioiden rekisteriin tallennetaan tiedot avioliittolain 103 d §:ssä tarkoitettusta avio-oikeuden vanhentumisesta koskevasta sopimuksesta seuraavasti:

1) puolisojen nimet ja henkilötunnukset tai henkilötunnuksen puuttuessa syntymäaika ja kotikunta tai asuinvaltio;

2) avioliiton purkautumispäivä;

3) asiakirjan laji ja päiväys;

4) rekisteröinnin perusteena olevan ilmoituksen vastaanottamispäivä;

5) rekisteriviranomaisen nimi, asiakirjan rekisteröintipäivä ja asian tunnistetiedot;

6) jäljennös sopimuksesta.

10 §

Rekisterien tietojen luovuttaminen

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto tämän lain 4–7 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin tallennetuista tiedoista. Kotikuntaa koskevan tiedon voi kuitenkin saada vain, jos tieto on julkinen.

10 §

Rekisterien tietojen luovuttaminen

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jokaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tieto tämän lain 4, 4 a ja 5–7 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin tallennetuista tiedoista. Kotikuntaa koskevan tiedon voi kuitenkin saada vain, jos tieto on julkinen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .

Laki

velan vanhentumisesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

<i>Voimassa oleva laki</i>	<i>Ehdotus</i>
1 § Soveltamisala	1 § Soveltamisala
<p>Tätä lakia ei sovelleta:</p> <p>1) veroon, julkiseen maksuun tai muuhun rahasaamiseen, joka saadaan periä ulosottoimin ilman tuomiota tai päätöstä;</p> <p>2) sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen taikka uhkasakkoon tai teettämis- tai keskeyttämishuokaan;</p> <p>3) eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla, lakisääteisen vakuutuksen perusteella tai julkisista varoista suoritettavaan eläkkeeseen, korvaukseen, tukeen tai muuhun etuuteen; <i>eikä</i></p> <p>4) lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) tarkoitettuun elatusapuun taikka kunnan takautumissaatavaan, joka perustuu elatusturvalain (671/1998) nojalla lapselle suoritettavaan elatustukeen.</p>	<p>Tätä lakia ei sovelleta:</p> <p>1) veroon, julkiseen maksuun tai muuhun rahasaamiseen, joka saadaan periä ulosottoimin ilman tuomiota tai päätöstä;</p> <p>2) sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen taikka uhkasakkoon tai teettämis- tai keskeyttämishuokaan;</p> <p>3) eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla, lakisääteisen vakuutuksen perusteella tai julkisista varoista suoritettavaan eläkkeeseen, korvaukseen, tukeen tai muuhun etuuteen;</p> <p>4) lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) tarkoitettuun elatusapuun taikka kunnan takautumissaatavaan, joka perustuu elatusturvalain (671/1998) nojalla lapselle suoritettavaan elatustukeen; <i>eikä</i></p> <p>5) <i>avioliittolaissa (234/1929) tarkoitettuun avio-oikeuteen.</i></p> <p>Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .</p>

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-254-7 (PDF)